

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

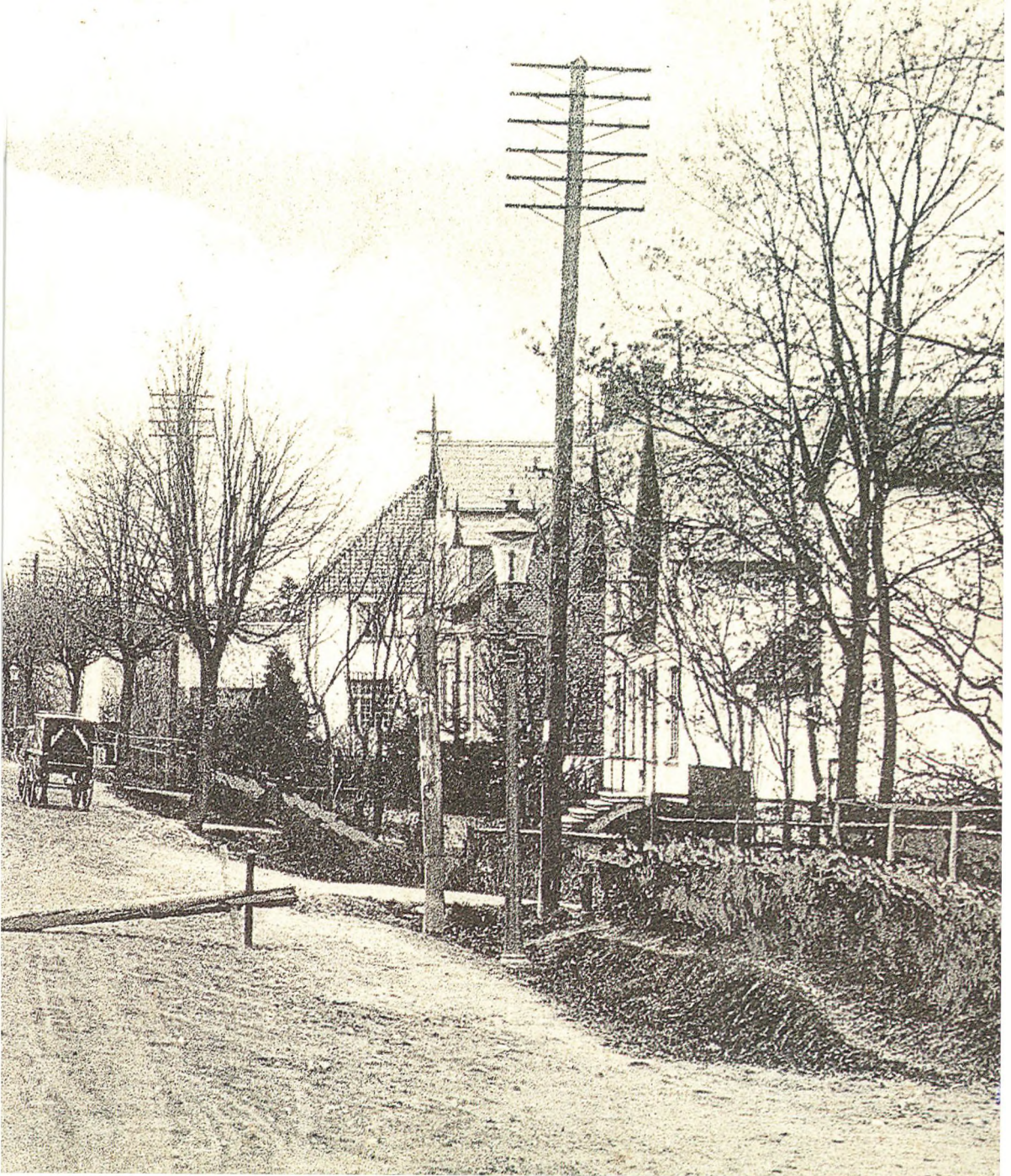
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ERNST TURSØ

TIL GAVN OG GLÆDE

FREDENSBORG OG OMEGNS GRUNDEJERFORENING
1903 – 2003

ERNST TURSØ

TIL GAVN OG GLÆDE

FREDENSBORG OG OMEGNS GRUNDEJERFORENING

1903 – 2003

Fredensborg Grundejerforening 100 år

Copyright: Ernst Tursø, Asmundshøj 331, 3480 Fredensborg.

Bogen er trykt hos NoFo-Print, Støberivej 9, 3000 Helsingør. Trykkeår: 2003.
Oplag: 500 eksemplarer.

Udgiver og bogsalg: Fredensborg og Omegns Grundejerforening v/formanden, Anders
Tongaard, Lykkemosevej 10, 3480 Fredensborg. Tlf. 48 48 21 22.

Billedredaktion: Ernst Tursø.

Billederne er venligst udlånt fra Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Arkiv,
Jernbanegade 3, 3480 Fredensborg.

Forsideillustration: Helsingørsvej set mod nordøst. Til venstre ses udmundingen af
Tinghusvej. Postkort, ca. 1900.

ISBN: 87-88245-76-4

Bogen er udgivet med støtte fra:

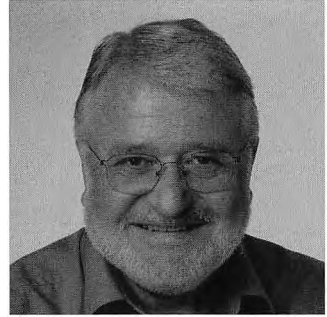
Skorstensfejermester Morten Bjørklund
Lægepraksis Finn Arvelind
NORDEA, Fredensborg
Danske Bank, Fredensborg
Lokalbanken, Fredensborg
Søgaard Motor
Damsgaard's Service & Entreprise ApS
Fredensborg Fragt A/S
Statsaut. ejendomsmægler Ole Lindgreen
Ejendomsmægler MDE Steen Læssøe
A-Revision, Fredensborg
Jørgen Madsen Autoopretning
ATS Stål v/Anders Tonggaard

Grundejerforeningen takker sponsorerne for deres bidrag, som har været med til at sikre
bogens udgivelse.

Indholdsfortegnelse

Forord...	5
Indledning	7
<i>Fredensborg omkring 1900</i>	7
<i>Vand og spildevand</i>	10
Grundejerforeningens baggrund	11
<i>Befolkning. Sogneråd</i>	11
<i>Den teknologiske udvikling</i>	12
<i>Nye tider i Fredensborg</i>	13
Grundejerforeningen stiftes	14
<i>Medlemstal. Indbyggertal</i>	15
Arbejdet starter	18
<i>Nye gadenavne</i>	18
<i>Et aktieselskab dannes</i>	18
<i>Vandværket</i>	19
<i>Gasværket</i>	20
<i>Kloaksagen</i>	21
<i>Vejforholdene. Fortove</i>	25
<i>Losseplads</i>	26
<i>Elektricitetssagen</i>	27
Mellemligstiden 1918-1939	29
<i>Gadebelysningen</i>	29
<i>Åben strid i bestyrelsen</i>	30
Roligere år	31
<i>Bænke</i>	31
<i>Rotter</i>	32
<i>Trafik</i>	32
<i>Lejekontrakter</i>	33
<i>Badehuse ved Esrom sø</i>	33
<i>Toggangen</i>	34
<i>Solvænget og Skovvænget</i>	36
Besættelsestiden 1940-1945	37
<i>Isvintrene 1940-1942</i>	37
<i>Kuldevanskeligheder</i>	37
<i>Luftværn</i>	38
<i>Sportspræmier</i>	40
Efterkrigstid 1945-1959	40
<i>Stagnation</i>	40
<i>Benzintanken på Slotsgade 25</i>	41

De stormfulde 1960'ere	42
<i>Nye villakvarterer</i>	42
<i>Byplanvedtægt nr. 17</i>	44
<i>Skal grundejerforeningen nedlægges?</i>	46
Vækstår 1970-1989	46
<i>Kommunalreformen</i>	46
<i>Nye love</i>	47
<i>Medlemshvervning</i>	47
<i>Initiativrådet</i>	49
<i>Sagen der forliste</i>	49
<i>Samarbejde med andre grundejerforeninger</i>	49
<i>Storskraldsordningen</i>	50
<i>Grundejerforeningen for Asminderød landkommune</i>	51
<i>Boligkommissionen</i>	51
<i>Vold og hærværk</i>	52
<i>Et grundejerråd</i>	52
<i>"Hold byen ren"</i>	52
<i>Stop støjforureningen!</i>	53
Nye signaler 1990-2003	53
<i>Fokus på miljø og energi</i>	53
<i>"Fredeligt som i en præstegårdshave"</i>	54
<i>Stribevis af medlemsarrangementer</i>	54
<i>Nye vedtægter og logo</i>	55
<i>Aktuelle opgaver</i>	56
Efterskrift	58
Oversigt over formænd 1903-2003 og bestyrelsen 2003	59
Kilder. Arkivalier. Litteratur	61

Forord

Bestyrelsen for "Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn" har haft et stort ønske om at markere foreningens 100 års jubilæum. Mange forslag er blevet vendt og forladt igen; men ideen med at udgive et lille skrift om foreningens arbejde fik ekstra næring, da vi i den nylig udkomne bog af Claus Bitsch Ellekær Madsen "Fra Fredensborg" kunne læse følgende:

"En af de mest betydende foreninger i Fredensborg gennem de sidste 100 år er "Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn". Foreningen, der blev stiftet i 1903, har haft stor indflydelse på udviklingen af Fredensborg og med tiden også på Asminderød...Den overordnede styring og planlægning af udviklingen for hele kommunen lå hos sognerådet, men en interesseforening af den styrke, som grundejerforeningen besad, var en god garanti for, at Fredensborgs interesser ikke blev tilsidesat".

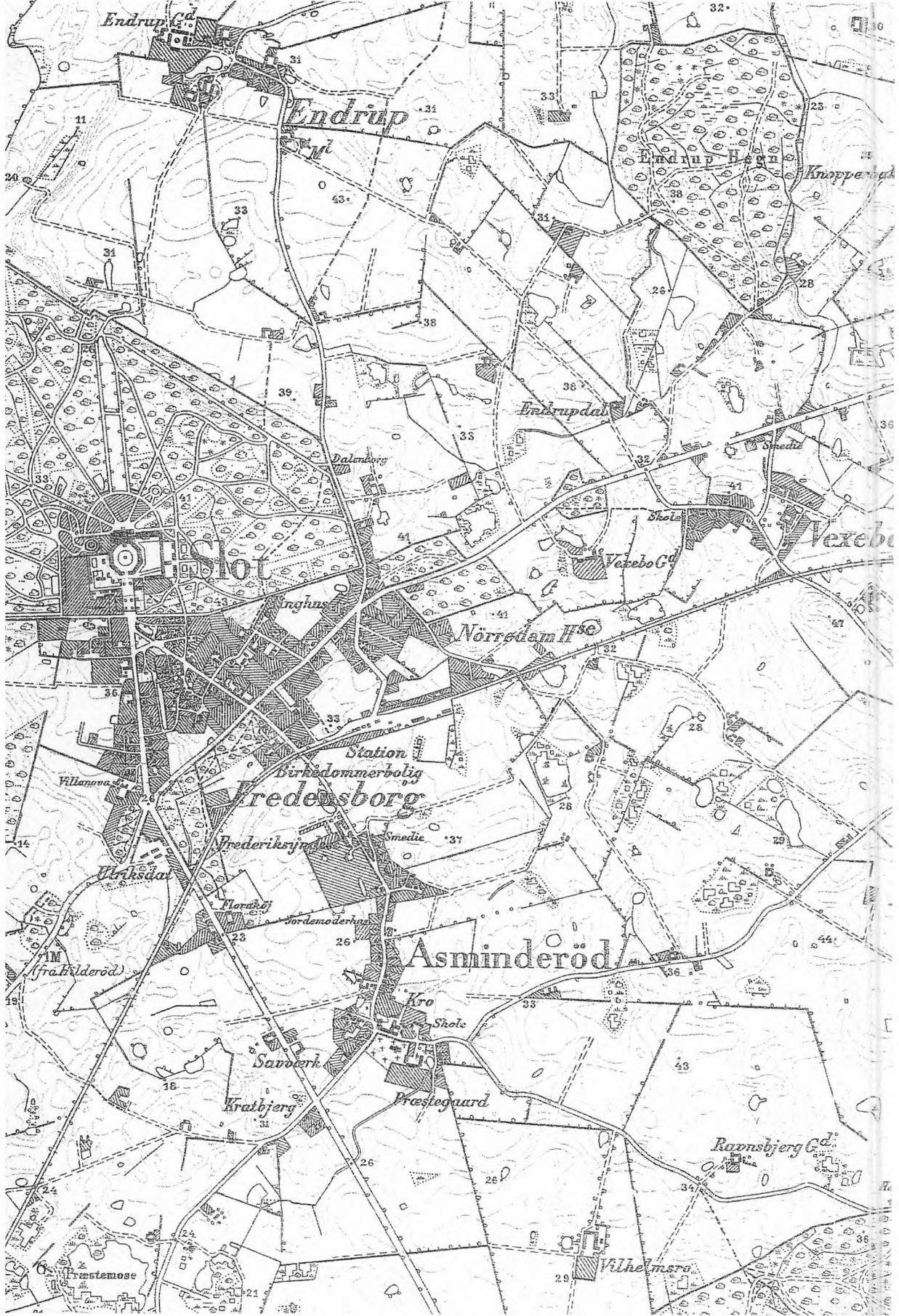
Dette var jo yderst interessant og oplagt at dykke dybere ned i.

Der skal derfor lyde en stor tak til fhv. overbibliotekar Ernst Tursø, der så villigt og med stor entusiasme tog opgaven på sig og forvandlede gamle referater til interessant og levende viden. At udgive en bog kræver også praktisk viden, også her har Ernst Tursø været os en uvurderlig hjælp.

At det rent økonomisk blev muligt at udgive bogen skyldes i høj grad den velvilje, vi har mødt hos firmaer og enkeltpersoner, hvor vi har søgt støtte.

Kære læser, glæd dig til et kig ind i fortiden og send en venlig tanke, næste gang du drejer på vandhanen eller tænder på kontakten, til de foretagsomme mænd, som satte gang i "moderne tider".

Anders Tonsgaard
formand

Endrup Cd.

Endrup

Endrup Høge

Kruppebak

Endrupdal

Valenborg

Skole

Vexebo

ROTHSLOT

Inghus

Nørredam Høge

Station

Birkedommerbolig
Fredensborg

Frederiksyngel

Smiede

Virksdal

Florabøj

Nordemoderhus

Asminderød

(Frabilderød)

Kro

Skole

Savterk

Krabjerg

Prestegaard

Ravnbjerg Cd.

PRESTEMOSE

Vilhelmsro

INDLEDNING

Fredensborg omkring år 1900

Der var stille og fredeligt i den lille stationsby Fredensborg i slutningen af 1800-tallet. Man levede endnu i minderne om de gode tider, hvor kong Christian IX og hans dronning Louise samlede deres store familie på Fredensborg Slot hver sommer siden tronbestigelsen i 1863. Især huskede man "Kejserdagene" i perioden 1881-1893, hvor den mægtige zar Alexander III og hans gemalinde, den danske prinsesse Dagmar, kom på besøg. Zaren var endda blevet så glad for at være i Fredensborg, at han i 1885 købte en villa tæt ved slotshaven af herredsfoged Andreas Hjort Grove for 25.000 kr.

I byen skabte det liv og glade dage. Turisterne strømmede til og blev i ugevis i håbet om at få et glimt af de fyrstelige gæster på slottet at se, når de spadserede i slotshaven eller færdedes i byen. Det gav stor omsætning hos de handlende, og hotellerne kunne glæde sig over de mange overnattende gæster. Vognmændene holdt ved indkørslen til slottet eller ved stationen med deres landauere og tjente gode penge på at køre rundt med turisterne i omegnen og til og fra hotellerne.

Borgerne i byen – ca. 900 omkring år 1900 – levede med i alt, hvad der foregik på slottet og forsømte ingen lejlighed til at feste, når residensen var forlagt til Fredensborg Slot. Allerede fra et af de første fyrstebesøg skrev kongens adjutant, kammerherre Ernst Gotthold Emil Bodenhoff et indtagende notat i sin dagbog den 1.6.1867:

"Paa Banegaarden var der, som det sig hør og bør, beredt de høje Herskaber en Modtagelse saa festlig, som Fredensborg nu en Gang kan yde den. Alle Egnens Honoratiores havde samlet sig der ved Ankomsten, og Amtmand, Grev Schulin bød Velkommen med et hjerteligt "Leve Deres Majestæter!"

Ved Indkørslen til Slottet, der var smukt dekoreret, modtoges Majestæterne med en Tale af Slotspræst Wiedemann, der dog havde den Godhed at fatte sig i Korthed."

Efter at de kongelige gæster var blevet indlogeret i lejlighederne på slottet pustede man ud og samlede kræfter.

Kort over Fredensborg og Asminderød 1898 som viser bebyggelsen i grundejerforeningens virkeområde.

Krydset Hillerødvejen/Slotsgade/Lundebakken/Kongevejen. Til højre ses "Store Rolighed", Slotsgade 25. Postkort, ca. 1900.

"Det forlød for ganske bestemt, at Aftenen havde Overraskelser i Vente. Og ganske rigtigt: Klokken var ti, da det lysnede i det lette faldende Halvmørke over den lille Bys Hovedgade. Blus ved Blus glimtede frem, ordnede sig i Række, rykkede nærmere. Ind ad Slottets Indkørsel svingede Fakkeltøget – Fredensborgs og Omegnens Beboere kom med de klart brændende Skærsommernatsblus i Hænde for at bringe ret en dansk Sommerhilsen i Tale og Sang til Deres Majestæter.

Ved Bredden af Esrom Sø fortsattes Festligheden. Imellem de to Thepavilloner var der indrettet en fri og luftig Dansesal, hvor Dansen gik saa let gennem Lunden. Ved 10 1/2-Tiden aflagde de Kongelige Herskaber, ledsagede af samtlige Damer og Kavalérer, et Besøg paa Dansepladsen. Og Fredensborgs smaa, lysklædte Skjønheder lod sig rødmende byde op til en Vals af de fyrstelige Herrer. Over dem susede det sagte i Lindenes Kroner, fra den nære Sø lød Smaabølgernes Klukken, og dybt inde fra Parken blandede dæmpet Fuglesang sig med den skingrende Dansemusik."

Da dronning Louises 70-årsdag blev fejret på Fredensborg slot, rejste livgarden en æresport ved indkørslen til slottet, og foreninger fra Frederiksborg amt med musikkorps og sangere gik i fakkeltog til slottet 7.9.1887. Deltagerne blev inviteret ind på slottet, hvor kongefamilien modtog dem i Kuppelsalen. Det var meningen, at de skulle gå gennem Gardersalen, defilere forbi herskaberne og atter forlade slottet ad havetrappen. En del af deltagerne syntes så godt om dette, at de benyttede sig af det Tordenskjoldske fif: når de var kommet ud i slotshaven, ilede de hurtigt tilbage

Jernbanegade som grusvej med brostensrender langs kanterne og høje trappestene. T.v. ses en gadelygte til olie. T.h. ses "Pontoppidans Gård", nr. 13 og Fredensborg Skole med stråtag, nr. 11, der blev nedrevet i 1907. Foto, ca. 1905.

til slotsgården og tog turen om igen! Turistbesøget var så stort, at der måtte indsættes flere ekstratog på Nordbanen, og i slotshaven myldrede det med nysgerrige og påtrængende gæster overalt.

Men i 1893 døde Christian IX's broder, prins Wilhelm, på slottet, og zaren kom for sidste gang på besøg i Fredensborg. Han blev syg og døde året efter. Det betød, at Christian IX i flere år ikke kom til Fredensborg, og så aftog turiststrømmen hurtigt. Dermed forsvandt en vigtig indtægtskilde for byens erhvervsdrivende, handelen stagnerede og Fredensborgs hidtil så hektiske pulsslag blev roligere.

I 1897 var der 113 ejendomme i stationsbyen Fredensborg. En stor del var befolket af pensionister. Der var adskillige pensionater, og en del velhavende københavnere havde stadig deres sommerboliger i byen og den nære omegn. Besøgende fik let indtryk af Fredensborg som en by med mange gamle og svagelige mennesker, lidet flatterende kaldt "dødens venteværelse".

Et brudstykke til et signalement af forholdene i byen kan man få ved at læse politi-vedtægten fra 1883 med et tillæg 10.7.1901 om kørsel med motorvogne. Blandt andet hed det i §1: "*Tilladelse til Færdsel med Automobiler indskrænkes saaledes til at gælde Landevejen Brønsholm-Fredensborg.*"

På de smallere sogneveje besluttede sognerådet at forbyde kørsel med automobiler.

Først i 1915 fik 5 navngivne personer tilladelse til automobilkørsel i kommunen med maksimalt 15 km i timen, og sognerådet gav siden almindelig tilladelse til bilkørsel på Asminderødgade i 1921.

Fra de følgende paragraffer citeres:

"§2: ...I de Byer, hvori der findes sammenbyggede Huse og brolagte Fortouge foran disse, bør Fortougene med tilhørende Rendestene holdes rene og fejes i det mindste en Gang ugentlig, og, hvis det kræves af Politimesteren, paa en bestemt Ugedag.

§5: Motorvognene maa intetsteds køre hurtigere end en almindelig Vogn i jævnt Trav.

§7: ..Paa Fortoug og Gangsti maa der ikke køres, rides, bruges Velocipeder eller drives Kreaturer.

§16: Værten i et offentligt Beværtningssted er pligtig til at sørge for, at de, der ere blevne berusede i hans Lokaler, ikke gøre sig selv eller andre Skade eller forstyrre den offentlige Orden; Køretøj maa ikke anbetros dem: forlade de Beværtningsstedet til Vogns, skal Værten medgive dem ædru Ledsagelse."

Vand og spildevand

Den daglige forsyning af husholdningerne med vand var besværlig. I Gartnerstræde, den nuværende Christopher Boecks Vej, stod byens vandpost, "Bagerposten". Fra denne vandpumpe forsynede de fleste husholdninger i byen sig med vand. Den havde navn efter den nærliggende "Gamle Bagergaard", matr. nr. 25, der lå placeret på den nuværende grund Christopher Boecks Vej 30. Huset blev opført 1753, og i 1843 købte bagermester Johan Franck ejendommen og indrettede et bageri her. Enkelte huse havde dog deres egen brønd med pumpe på gårdspladsen. Et enkelt hus, nemlig "Kildehøj", Slotsgade 19 havde en naturlig kilde med brønd i kælderen under huset. Det må have været byens første hus med indlagt vand!

Spildevandet blev kastet ud, hvor det nu bedst kunne passe sig. Meget løb i åbne render langs gaden ned til en grøft, der løb lige forbi "Bagerposten". Noget andet spildevand sivede ned mod den lavtliggende "Fredensborg Lund" og dannede stinkende pøle der.

Den første sag i sundhedskommissionens forhandlingsprotokol for 1887 handlede om spildevandsforholdene på en bygning i Fredensborg. Læge Andersen attesterede, at beboerne havde en usædvanlig sygelighed, der uden tvivl skyldtes de slette hygiejniske forhold. I 1894 var det så galt, at der kom klager til sundhedskommissionen over, at "Bagerposten", byens eneste offentlige vandpost, var forurenset af spildevand, og sognerådet besluttede at bekoste en kloakledning fra "Bagerposten" til "Doktordammen" ved Hegels Minde. Dette vandhul blev snart en frygtelig plage på grund af den skrækkelige stank, der udbredtes. Fire år efter blev det derfor kastet til, og en kloakledning blev ført videre til "Lunden". I forvejen havde "Hegels Minde", Jernbanegade 28 og "Jernbanehotellet", Jernbanegade 19 i 1892 fået forstvæsenets

tilladelse til at føre en spildevandsledning over i "Lunden". Fra "De Lindhbergske Jorder" – arealet mellem Helsingørsvej, Stationsvej og Jernbanegade – førte man spildevand fra 20 ejendomme gennem en ledning, der ligeledes udmundede i "Lunden". Endelig var der endnu en spildevandsledning fra nogle huse i Slotsgade til den samme "endestation møddingpøl". Desuden brugte man også byens branddamme – Bagerdammen og Langedam – som afløbssteder for spildevand.

Slottet dannede for øvrigt ingen undtagelse: spildevandet blev sendt ned i rendestenen til Skipperalleen, og herfra sivede det videre og endte et sted nede i slotshaven. Som kommunesekretær Valdemar Seeger skrev:

"Der duftede altsaa ogsaa "yndigt" nede i Skipperalleen!"

Men på mange måder var et opbrud dog på vej – og det er i lyset heraf, at historien om grundejerforeningens fødsel skal ses.

GRUNDEJERFORENINGENS BAGGRUND

Befolkning. Sogneråd

Asminderød-Grønholt kommune havde ved folketællingen i 1901 i alt 5.106 indbyggere. Langt de fleste mennesker boede i landområdet. Fredensborg stationsby var hovedbyen med 953 personer, og fiskelejerne Humlebæk og Sletten havde i alt 613 beboere. Landsbyen Asminderød husede 747 indbyggere.

Sognerådets sammensætning afspejlede denne fordeling, idet venstre flertallet var velbjegete gårdejere, selv om sognerådsformanden 1900-1906 var postmester A. Nielsen fra Fredensborg. Dengang var sognerådets opgaver enkle og krævede ingen større administration. Sagerne kunne stort set afgøres i de 10 årlige møder. Af forhandlingsprotokollen fremgår det, at man i 1900 havde 105 dagsordenspunkter:

53 sager er klager over skatteligningen. Der var 39 ansøgninger om fattighjælp og 97 søgte om alderdomsunderstøttelse, mens 6 sager handlede om børn, som blev sat i pleje.

En af de vigtigste opgaver for sognerådet var skolevæsenet, og 24 sager handlede om tilskud til skoler og lærere. Lærer O. I. R. Madsen i Dageløkke skole fik således bevilget 6 par hjemmesko til skolen.

Vejvæsen, kloakering og brandvæsen hørte også med til sognerådets opgaver. I år 1900 bliver der således etableret en kloakledning fra "Forsørgelsesanstalten" på Tinghusvej 6 (en del af det nuværende rådhus) til en grøft i "Lunden". Den kommer vi til at høre nærmere om senere. Vejene var for størstedelen grusveje, som krævede megen vedligeholdelse med skærver og grus, og hvert år var der licitation over leverancen til kommunens veje. Til at varetage arbejdets organisering og udførelse udpegede sognerådet en lang række bestillingsmænd med vidtgående befø-

Vejarbejde på "Lundebakken". Nr.4 fra højre er vognmand Rasmus Petersen. Foto fra 1920'erne.

jelser til at udkommandere borgere til "tvangsarbejde": snefogeder, vejsynsmænd, hegnssynsmænd og brandfogeder.

Den teknologiske udvikling

De fleste tekniske landvindinger i Danmark på forsyningsområdet startede naturligt nok i København. Allerede i 1857 blev det første gasværk i hovedstaden opført, og man fik gadebelysning med 1800 gaslamper til afløsning af tranlamperne. Østre Gasværk på Østerbro trådte i funktion i 1878. I Nordsjælland begyndte gasforsyningen, da Det Danske Gaskompagni anlagde gasværket i Helsingørs nordlige del i 1854, og det blev først overtaget af kommunen 1921. Hillerød Gasværk blev anlagt i 1868 og udvidet i 1905, mens Hørsholm fik sit kombinerede vand- og gasværk i 1902, kun fire år før værkerne i Fredensborg kunne indvies.

Københavns Vandværk ved Farimagsgade blev taget i virksomhed i 1859 og vandværket ved Sct. Jørgens sø blev taget i brug i 1891. Men først omkring 1894 begyndte man at installere vandklosetter (wc) i husene i København. I Helsingør blev det kommunale vandværk ved Grønnehaven anlagt 1895, og fire år efter begyndte det kommunale vandværk i Hillerød at levere vand til indbyggerne.

Selv om Edison byggede verdens første elektricitetsværk i New York i 1881, gik der 21 år, før København fik sit første elektricitetsværk i 1902, og samme år gik største-

delen af sporvejsnettet over til elektrisk drift. Elektricitetsværket i Hillerød startede 1909 og fik fra 1917 tilslutning til Nordsjællands højspændingsnetværk. Helsingør fik sit eget elektricitetsværk på Trækbanen i året 1911. De øvrige byer i Nordsjælland blev efterhånden forsynet via NESAs højspændingsnet. Nordsjællands Elektricitets- og Sporvejs A/S blev stiftet i 1902, og det forsyner i dag det meste af Nordsjælland med elektricitet fra de store værker i Skovshoved, Asnæs og Kyndby.

Nye tider i Fredensborg

De første skridt til forbedring af forholdene for grundejerne i Fredensborg kom i november 1902. De to unge, driftige ingeniører Agge og Haxthausen kom til byen og tilbød at skaffe byen vand, gas og elektricitet. Agge havde tidligere virket ved ledelsen af et jernbaneanlæg i amtet, og Haxthausen var født på egnen, idet han var søn af skovrider, baron Haxthausen, Porthus. Deres plan var, at de skulle stå for opførelsen af et vandværk med vandtårn, et gasværk og et elektricitetsværk med dertil hørende forsyningsnet. Det var sandelig en ordentlig mundfuld, når man påtænker, at de ikke havde nogen investorer i ryggen.

Sognerådet gav dem beredvilligt eneret til nedlæggelse af ledninger i vejene. Koncessionen indeholdt samtidig en bestemmelse om, at alle værkerne skulle være i gang senest den 31.12.1904. Ingeniørfirmaets næste skridt var at annoncere den 1.12.1902 i Avertissementstidende med opfordring til byens grundejere om at tegne sig som forbrugere. Interessen blandt grundejerne var ganske stor, om end man med hensyn til økonomien forholdt sig noget tøvende: hvad ville det koste at få del i alle disse bekvemmeligheder?

Der var mange spørgsmålstejn i luften, og derfor blev der indkaldt til et stort grundejermøde på Jernbanehotellet om gas- og vandværkssagen den 11. januar 1903. På mødet havde blandt andet ingeniørerne samt skomagermester A. Henriksen, sagfører Christian Linde, bagermester Joh. Groth, birkefuldmægtig L. Munk, læge Henrik Dessau, lærer F. Christensen, skomagermester A. Møller og kommunesekretær Valdemar Seeger ordet. Mødet resulterede i, at der blev nedsat et udvalg med sagfører Christian Linde som formand til at arbejde videre med sagen. Omtrent alle grundejere tegnede sig som forbrugere.

Men nu viste konflikten mellem land og by sig i sognerådet. Flertallet afslog mod byrepræsentanternes ønske at yde en rentegaranti for lånet til anlæg af vand- gas- og elektricitetsværket. Standpunkterne stod stejlt mod hinanden, og der måtte et nyt sogneråd til for at ændre denne beslutning. Efter sognerådsvalet december 1903 vedtog man den 28.1.1904 at yde rentegarantien, når rentabilitetsbegæringen var prøvet og fundet rigtig. I sognerådets møde 24.3.1904 vedtog man endeligt og enstemmigt at yde en rentegaranti for 60.000 kr. under forudsætning af, at værkets anlæg ikke kostede under 180.000 kr.

I mellemtiden var der arbejdet ivrigt med byggeplanerne. Udvalget med sagfører

Christian Linde trommede igen grundejerne sammen til et møde den 10. maj 1903, hvor man samtidig ville fremlægge udkast til love for en grundejerforening. Agge & Haxthausen havde udarbejdet et anlægs- og driftsoverslag til alle tre forsyningsvirksomheder: vand, gas og elektricitet, som grundigt blev diskuteret. Anlægskapitalen var anslået til 160.000 kr. og den årlige driftsindtægt til 29.595 kr., mens driftsudgiften kun var beregnet til 14.195 kr., så rentabiliteten syntes altså at være særdeles god. Man forestillede sig at tilvejebringe anlægskapitalen dels ved et 1. og 2. prioritetslån, dels ved en aktiekapital tegnet af de enkelte grundejere. Det stod ret hurtigt klart, at ingeniørfirmaet næppe var i stand til på egen hånd at skaffe så stor en pengesum. Sognerådet var blevet spurgt, om man ville stille en rentegaranti, men gav følgende svar:

"Sogneraadet vil ikke paa Sagens nuværende Standpunkt udtale sig i forbindende Retning, men man er villig til at forhandle med et af en eventuel Grundejerforening valgt Udvalg og Ingeniørerne."

GRUNDEJERFORENINGEN STIFTES

Vejen var dermed beredt for oprettelse af en grundejerforening. Fra hus til hus gik man rundt med tegningslister, og den 3. juni 1903 kunne man afholde stiftende generalforsamling i "Fredensborg og Omegns Grundejerforening". I formålsparagraffen stod, at:

"Foreningens Formaal bør være ved Sammenslutning at varetage dens Medlemmers Interesser som Grundejere ved dels i Almindelighed at virke for og støtte enhver Foranstaltning, der kan bidrage til Byens og Omegnens Opkomst og Forskønnelse -- derunder Spørgsmaalet om Kloakvæsen, Vandværk, Gas- og Elektricitetsbelysning samt hvad der i øvrigt kan gøres til Forøgelse af Fremmedbesøg og gode Lejere, dels ved at virke for Valget af kvalificerede Mænd til at varetage Medlemmernes Interesser i kommunale Anliggender -- al Politik er selvfølgelig udelukket."

(Avertissementstidende 15.5.1903).

På generalforsamlingen blev sagfører Christian Linde valgt til formand. Bestyrelsen bestod af: Kammerherre, ritmester Vilhelm Grevenkop Castenskiold, tømrersvend H. P. Hansen, politibetjent N. P. Hansen, skomagermester A. Henriksen, frk. Wilhelmine Jørgensen, kunstmaler Kristian Kongstad, tømrermester C. M. Kryger, arkitekt Axel Møller, højesteretssagfører Charles Shaw og grosserer Francis Zachariae. 60 grundejere tegnede sig som medlemmer. Skomagermester A. Møller, Asminderød havde forklaret, at når en del af Asminderøds grundejere ikke kunne tilslutte sig foreningen, var grunden den, at man fandt det mærkværdigt, at man kun førte elektricitetsledningerne frem til telegrafist Jørgensens ejendom i Asminderød, uagtet at 14 grundejere på den anden side af denne grænse, derimellem Asminderød Kro, havde tegnet sig.

Da det af Grundejere i Fredensborg og Asminderød Byer i Anledning af et Vand-, Gas- og Elektricitetsværk nedsatte Udvalg ønsker at afgive Beretning, beder Udvalget Dhrr. Grundejere give Møde paa Jernbanehotellet i Fredensborg Søndag d. 10de Maj 1903, Kl. 4 Eftm.

Samtidig vil Udvalget forelægge Udkast til Love for en Grundejerforening.

Udvalget.

Denne annonce indbød til det første møde om en grundejerforening i Fredensborg 10. maj 1903. Den stiftende generalforsamling fandt sted den 3. juni 1903.

Få år senere fik grundejerforeningen en pendant for kystdistriktet, som man gennem alle de følgende år på forskellig vis samarbejdede med i større eller mindre omfang. Den 24. august 1907 stiftedes "Grundejerforeningen for Asminderød-Grønholt Kommunes Kystdistrikt" (fra 1962: Humlebæk Grundejerforening).

Medlemstal. Indbyggertal

Som nævnt havde grundejerforeningen 60 medlemmer ved starten i 1903. Det voksede langsomt, men steg efterhånden som resultaterne af foreningens virke viste sig. Medlemstallet toppede i 1918, hvor man havde 66 nyindmeldte og nåede op på 238 medlemmer i alt. Gennem 1920'erne lå det ret konstant på ca. 200 medlemmer, for så ganske langsomt og støt at falde i perioden 1930-1960 til ca. 125 medlemmer. Det skal ses på baggrund af områdets indbyggertal:

	Fredensborg by	Asminderød by
1901.....	930 ib.	
1908.....	1.162 ib.	366 ib.
1911.....	1.280 ib.	459 ib.
1916.....	1.320 ib.	463 ib.
1921.....	1.448 ib.	503 ib.
1925.....	1.499 ib.	702 ib.
1930.....	1.557 ib.	713 ib.
1935.....	1.810 ib.	739 ib.
1940.....	1.707 ib.	758 ib.
1945.....	1.832 ib.	782 ib.
1950.....	2.008 ib.	1.075 ib.

Fra tid til anden gennemførte foreningen en hvervekampagne for at tiltrække nye medlemmer. Det gav som regel en kortvarig fremgang, men så faldt medlemstallet igen. I 1960 var der 127 medlemmer, men efter en pr-indsats steg det til 175 medlemmer i 1961. Et nyt toppunkt nåede man i 1973 med 420 medlemmer efter et år med mange medlemsaktiviteter og sager, der havde synliggjort foreningen. Gennem resten af perioden til 2003 har medlemstallet ligget omkring 200 med udsving til begge sider.

Kontingentet blev i begyndelsen beregnet efter grundejernes ejendomsskyld. For eksempel betalte man 1 kr. i kontingent for ejendomsskyld indtil 5.000 kr. og 2 kr. for ejendomsskyldssatser mellem 5.000 kr. – 10.000 kr. Denne kontingentberegning fortsatte helt til 1960'erne, hvor den blev afløst af faste beløb. Kontingentets størrelse kunne i de første 25 år nok føles tyngende for nogle medlemmer, der ofte kom i restance. I 1918, da Francis Zachariae var kasserer, gjorde han et notat i regnskabsbogen:

" I Henhold til Tradition har vi altid taget for godt de Oplysninger, som et Medlem skriftligt afgiver paa sin Begjæring om Optagelse i Foreningen. Viser det sig bagefter, at de ikke ere fuldt ud correcte hvad Matr. No. og Eiendomsskyld angaaer, rykke vi Medlemmet op i den rigtige Eiendomsskyld Klasse ved Udskriften af Regninger over Contingentet det kommende Aar. Da det altid har været meget vanskeligt og besværligt at faa Grundeierne til at træde ind i Foreningen, har man ikke villet "støde" de Indtrædende ved strax at gjøre dem kjed af det. Personligt har jeg i flere Aar betalt Contingent for flere Medlemmer, som har afvist Kvitteringerne med Bemærkning om, at de ikke har havt Raad til at være Medlem, indtil de senere fik Raad – hvilket i Reglen skete".

En opkræver gik hvert år rundt til alle husene for at indkassere det skyldige beløb. Det arbejde fik han 6% i salær for. Man skal helt frem til 1968, før kassereren gik over til at opkræve årskontingentet via postgirokort.

Det faste kontingentbeløb har gennem alle årene fra 1960'erne været meget beskedent, så økonomien hos den enkelte grundejer ikke på nogen måde kunne være afgørende for at melde sig ind i grundejerforeningen. Snarere tvært imod! Driftsleder Henry Bengtsson, der var formand i to perioder, 1970-78 og 1984-88, har fortalt, at på alle generalforsamlinger blev der serveret smørrebrød, 1 øl og 1 snaps til de fremmødte medlemmer. En grundejer kom engang hen til Henry Bengtsson og sagde:

"Henry, det her er alle tiders forening! Vi betaler 30 kr. i kontingent og får mad og drikke for mindst 50 kr. hvert år!"

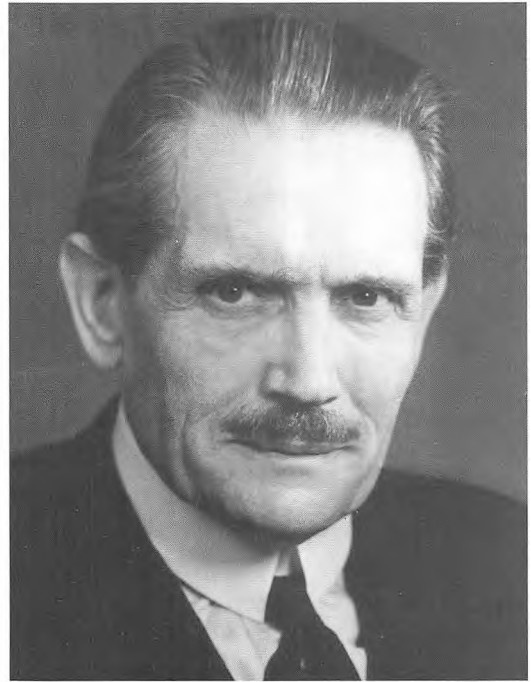
Sagfører Christian Linde (1864-1945), grundejerforeningens første formand 1903-1908. Han boede først på Helsingørsvej 20 og fra 1912 på Paludan Müllers Vej 5. Foto, 1944.

Højesteretssagfører Charles Shaw (1845-1918). Han bosatte sig på "Terrasserne", Slotsgade 20 i 1903. Formand 1908-1918. Foto, uden år.

Grosserer Francis Zachariae (1852-1936). Formand 1919-1921. Foto, ca. 1924.

Højesteretssagfører Guy Shaw (1877-1948) boede i villa "Shaw", Hillerødvej 1. Formand 1933-1948. Foto, 1937.

ARBEJDET STARTER

Nye gadenavne

Med de foreliggende planer havde den nyvalgte bestyrelse fået hænderne fulde. Men ikke desto mindre fik man også tid til at tage andre opgaver op. Den 15.5.1904 dukkede en annonce fra Jens Møllers Boghandel op i Avertissementstidende. Han ville udsende en vejviser for Frederiksborg Amt med byer og landsogne til nytår. Avisens redaktør, kommunesekretær Valdemar Seeger fik en idé, som han straks lod gå videre: *"Rart vilde det være, om Gader og Stræder i Fredensborg forinden Udgivelsen blev døbt og forsynede med Navneplader, og endnu bedre, om Husene blev nummererede. Var det ikke noget for Grundejerforeningen?"*

Jo, grundejerforeningen tog resolut opfordringen til sig. Resultatet blev, med sognerådets accept i juni 1904, at Slotsgade, Helsingørsvej og Tinghusvej beholdt deres navne. Helsingørgade fik navneforandring til Jernbanegade. Blandt de nye vejnavne var Kronprinsensvej, Kronprinsessevej, Fr. Paludan Müllers Vej, og N. W. Gades Vej. Grosserer Fr. Zachariae havde på egen hånd navngivet de tre veje, han selv havde anlagt på Ole Udriders jord, som han købte år 1900: Kong Christians Allé, Dronning Louises Allé og Olaf Poulsens Allé.

Et aktieselskab dannes

I sommeren 1904 måtte Agge & Haxthausen A/S hårdt presset af sognerådet erkende, at de ikke havde styrke til at gennemføre de omfattende anlægsplaner, og de ville derfor gerne afstå deres koncession til et aktieselskab med sæde i Fredensborg. Grundejerforeningens bestyrelse loddede stemningen hos byens borgere, og det viste sig, at ca. 140 grundejere var interesserede i at tegne aktier. Kapitalbehovet var vokset til ca. 190.000 kr. og sognerådet ville give garanti for 60.000 kr. på 3 betingelser: fri gadebelysning, gratis vand til gadevanding og ildebrand, samt henlæggelse af et beløb til fornyelse af inventariet.

Den 22.8.1904 dannede grundejerforeningen så Aktieselskabet "Fredensborg Vand- og Gasværk" med en kapital på 30.000 kr. Der var 60 aktionærer. Sagfører Christian Linde blev formand, og arkitekt, senere stadsbygmester Axel Møller, der ejede en ejendom i Slotsgade, blev næstformand. Desuden valgtes restauratør Peter Hansen, "Prinsen", snedkermester Harald Vinther og skomagermester A. Henriksen til bestyrelsen. Elektricitetssagen besluttede man foreløbig at lade hvile. Aktieselskabet fik en garanti på 65.000 kr. af sognerådet, som også stillede en grund til rådighed ved "Forsørgelsesanstalten" på Tinghusvej for et vandtårn. Optimistisk lød det: *"Lad det være forbi med Drøftelsernes, Overvejelsernes og Talernes Tid. Lad os handle!"* (Avertissementstidende, 1.9.1904)

Vandtårnet på indvielsesdagen 27. april 1906. Til venstre ses "Det Winterfeldt-Vossiske Asyl" og i midten "Forsørgelsesanstalten", Tinghusvej 6. Postkort, uden år.

Vandværket

I januar 1905 blev der gravet en brønd på 110 fods dybde (ca. 34,5 m). Brønden kunne levere 200 tønder (ca. 26.000 liter) vand i timen, og byens øjeblikkelige forbrug blev anslået til ca. 90 tønder i timen. Efter planerne skulle der installeres 323 vandhaner; men vandledningerne skulle dog i første omgang kun føres så langt som til "Frederiksyndest", nu: Benediktevej 18. Arbejdet med rørlægningen blev overdraget til den unge tilflytter, blikkenslagermester Peter Poulsen, som i august 1905 fik autorisation som gas- og vandmester.

Det 28 meter høje vandtårn blev opført på byens højeste punkt, 41 meter over havet. Det var et stort øjeblik, da vandet for første gang den 8. februar 1906 kl. 18.06 blev tappet fra en hushane i byen. Selve indvielseshøjtideligheden blev på grund af kong Christian IX's død den 29. januar udsat til den 27. april 1906. Sagfører Christian Linde talte som formand for grundejerforeningen, og en blykapsel med et dokument om værkets historie blev indsat over indgangsdøren til tårnet. I Jernbanehotellets have indviede man et springvand, og om aftenen festede hele byen med dans og fyrværkeri.

Året efter blev Fredensborg Slot renoveret, og der blev anlagt en rørledning til vandværket samtidig med, at der blev installeret wc på slottet.

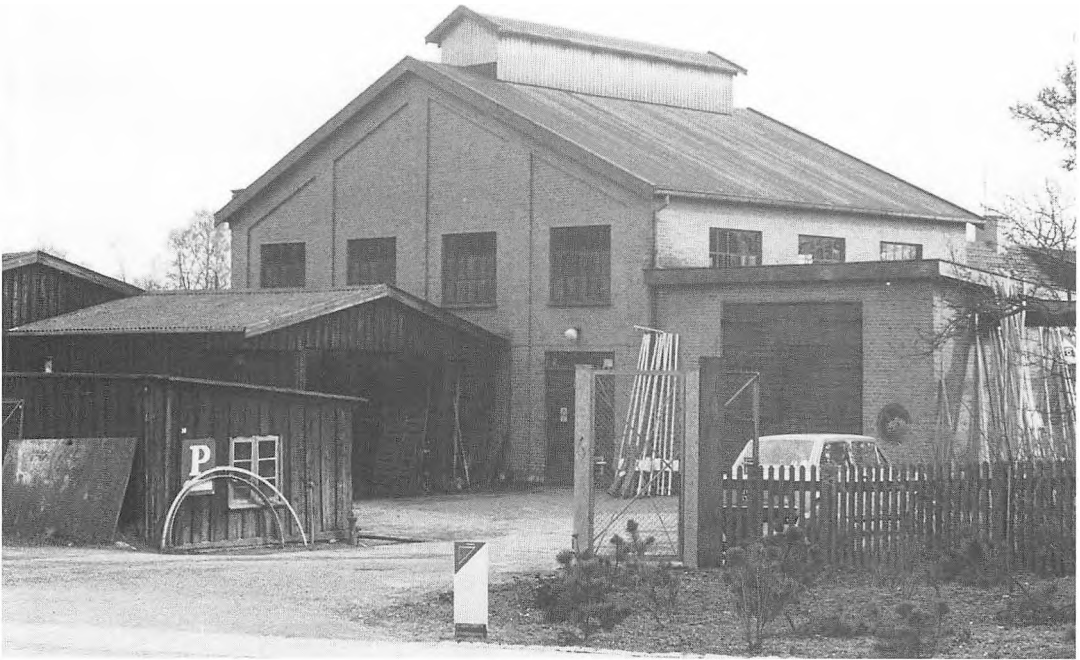

Sognerådet, grundejerforeningens bestyrelse og andre honoratiories beundrer fontænen i "Jernbanehotellet"s have foran pavillonen den 27. april 1906. Foto, 1906.

Det gamle vandtårn fik sin afløser i Veksebo 1971, og en tid var der planer om at nedrive det tiloversblevne tårn. Men så skulle der i 1977 indrettes varmecentral for Rådhuset på Rosingsvej, og så fik man den geniale idé at føre skorstenen op i Vandtårnet. Det blev forsynet med en ståltop af brandtekniske årsager. Nu knejser det derfor stadig på sin bakketop som et vartegn over byen.

Gasværket

Selve vandværket med pumpestation blev placeret i forbindelse med gasværkets bygninger på Gasværksvej (nuværende Nørredamsvej 12-22). På gasværkets grund skulle der opføres en funktionærbolig til to familier, et kontor for bestyrelsen samt den egentlige gasværksbygning med en 15 meter høj skorsten og et maskinhus til motoren. I begyndelsen af 1906 var gasværket klar til levering af gas til forbrugerne. De gasforsyede gadelygter tændtes første gang den 24. januar 1906, og dagen efter blev husbelysningen og de 135 kogeblus taget i brug. Gadebelysningen blev afløst af elektrisk lys i 1921, som der senere skal berettes mere om. Gasværket indstillede først produktionen af husholdningsgas, da kommunen indgik overenskomst med Hillerød Gasværk om levering af gas til Fredensborg i 1958. Denne gasforsyning fra Hillerød til Fredensborg blev endeligt indstillet den 1.11.1973. Bygningerne blev nedrevet i 1980 og grunden bebygget med nye parcelhuse. Desværre viste det sig, at jorden var stærkt forurennet, og derfor købte kommunen husene på Nørredamsvej tilbage i årene 1987 og 2000. På Nørredamsvej 14, 16 og 22 er der nu indrettet foreningshuse med mødelokaler.

Fredensborg Gasværk lå på Gasværksvej (nuværende Nørredamsvej nr. 12-22). Foto: A. Måløe Jespersen, ca. 1974.

Kloaksagen

Lægen Chr. Holm (1867-1937) havde i 1898 overtaget læge A. Th. Andersens praksis på Helsingørsvej. Han så med megen bekymring på spildevandsproblemet i byen, og ved grundejerforeningens generalforsamling i 1903 havde han et længere indlæg, hvor han redegjorde for kloakforholdene.

På samme tid bekendtgjorde sognerådet, at der ville blive gjort retlige skridt mod de beboere, som lod deres spildevand løbe i branddammene. De fleste ejendomme i Fredensborg, hvoraf flere for nylig havde indlagt wc, havde afløb til "Lunden", hvor spildevandet blev stående i grøften. Men i grunden var sognerådsmedlemmerne rådvilde og uenige om, hvad der aktivt skulle gøres ved spildevandsproblemerne. Og hvad gør man så? Man nedsætter selvfølgelig et udvalg. Det skete i 1904, hvor læge Henrik Dessau, Fredensborg, gårdejer P. Hansen, Langstrup og gårdejer N. P. Hansen, Nybo fik til opgave at udarbejde en ny sundhedsvedtægt, som blandt andet kunne bemyndige sundhedskommissionen til at pålægge borgerne at opsamle deres spildevand. Den blev godkendt af Justitsministeriet 1.2.1906. Sognerådet vedtog også at lade ingeniør Lund udarbejde et projekt for byens kloakering, som i de følgende år vakte strid og splittelse. Hovedledningen ville få en længde af over en mil. Alt afløb fra byen skulle samles i en tank anbragt på "Ulriksdal"s mark, hvorfra spildevandet gennem Asminderødgrøften førtes til Esrom sø.

En af dem, der pressede stærkt på for at få en løsning, var læge Henrik Dessau (1865-1922). I 1893 kom han til Fredensborg og fik praksis i villaen "Godthåb", Helsingørsvej 2. Han blev formand for sundhedskommissionen 1894-1910 og var sognerådsmedlem 1903-1909, fra 1905 for Det Radikale Venstre, og samtidig var han fra starten aktiv i grundejerforeningen. Det gav ham naturligvis en indflydelsesrig position. I en lang artikel i Avertissementstidende den 15. juni 1906 redegjorde han for kloakforholdene. Heri skrev han blandt andet følgende:

"I en række af Aar har der lydt talrige og velberettigede Klager over mange i hygiejnisk Henseende uforsvarlige Forhold i Fredensborg og nærmeste Omegn, saaledes har Lunden fremkaldt en strøm af Veraab over Sundhedskommissionen, der ikke har gjort noget for at forhindre, at denne lille, nydelige Skov blev Samlingsstedet for Fredensborgs Kloaker, om man bør bruge det Udtryk om de dyndfyldte Grøfter, hvis til Tider grufulde Uddunstninger fylder Lunden og dens nærmeste Omgivelser. Det samme gælder den idylliske Langedam og flere andre Steder. Og dog er Sundhedskommissionen uskyldig som et Lam, idet den Gang paa Gang har søgt at raade Bod paa disse skandaløse Forhold, men hver Gang er den strandet paa, at den gældende Sundhedsvedtægt ikke hjemlede den fornødne Myndighed til at gribe ind."

Grundejerforeningen nedsatte imidlertid hurtigt sit eget udvalg om kloaksagen, og foreningen lod en ingeniør opmåle byen med henblik på et kommende kloakprojekt. Francis Zachariae var initiativtager til grundejerforeningens projekt, udarbejdet af ingeniør Ølgaard, og det var væsentligt billigere (44.000 kr.) end sognerådets eget (120.000 kr.). Alligevel satte sagen sindene i oprør, fordi de store udgifter skulle betales af grundejerne, ikke via kommuneskatterne. Spørgsmålet delte grundejerforeningen i to lejre. Den ene samlede sig om højesteretssagfører Charles Shaw, den anden om formanden, sagfører Christian Linde. Sidstnævnte var fortalere for en fællesløsning for hele kommunen, mens Charles Shaw mente, at grundejerforeningen først og fremmest burde arbejde for en løsning, der mere snævert tjente grundejernes interesser i Fredensborg.

Den 22.1.1908 blev der indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling, og den hidtidige bestyrelse med Christian Linde i spidsen valgte at afgang. I stedet valgtes højesteretssagfører Charles Shaw som formand og grosserer Fr. Zachariae som næstformand. Den nye bestyrelse fik ændret vedtægterne, således at foreningens område blev udvidet til også at gælde hele Asminderød. Desuden fik formålsparagraffen en lidt farlig bestemmelse om, at foreningen skulle medvirke til *"..at der til Sogneraadet vælges saadanne Mænd, som vilde have Grundejernes Tarv for Øje"*.

Sådan en bestemmelse måtte naturligvis øge spændingen mellem by- og landinteresserne, ikke blot i sognerådet, men også blandt indbyggerne. Kommunesekretæren Valdemar Seeger noterede: *"Den Krudttønde, der saaledes blev anbragt under Sammenholdet i Kommunen eksploderede da ogsaa ved det kommende Kommunevalg i 1909"*. (Valdemar Seeger).

En stenkiste til afløb, fundet ved omlægning af Jernbanegade til gågade. Foto, september 1994.

Imens gik kloaksagen sin skæve gang. Sognerådet havde opgivet sit eget projekt, men mange mente, at kommunen ikke var tjent med det reducerede projekt, som ville kræve udvidelser senere.

...Men så blev der sognerådvalg den 11. marts 1909 på grundlag af den nye kommunale valglov. Nu skulle vælgerne ikke længere stemme frit mellem de politiske kandidater, men på en partiliste, og dermed på alle af partiets opstillede kandidater, ganske uanset om der blandt dem var en eller flere, vælgerne ikke brød sig om. For første gang blev der to afstemningssteder, nemlig Asminderød kro og Sletten kro.

I grundejerforeningen sled man i det for at forene Fredensborg og kystens interesser samt Højre, Venstre og Socialdemokrater under en fælles byliste, mens landboerne samlede sig om to lister med landboere på sikre pladser.

"Naar man ser tilbage, forstaar man, at det var den uheldigste og mest beklagelige Bevægelse, der i de 25 Aar har rørt sig i Kommunen – og desuden den farligste, thi den kunde have faaet meget uheldige Følger, hvis ikke heldigvis alle Parter noget efter Valget atter var kommet til Besindelse. Man kan kun ønske, at den for altid maa have lært Efterverdenen, at i Kommunen er vi alle i samme Baad, og at fordragelig Forhandling er langt at foretrække for Strid og Kamp." (Valdemar Seeger).

Ved afstemningen fik liste A og B (landboerne) 8 mandater og liste C (byboerne) 7 mandater, mens kvindelisten D ikke opnåede valg. Branddirektør Otto Skeel blev

Jernbanehotellet, Jernbanegade 19. Til venstre Jernbanegade med en afvisersten ved udmundingen. Til højre Helsingørsvej med grusbelægning og et gærde foran vejgrøften. Postkort, før 1919.

overraskende væltet som formand og i stedet valgtes gårdejer Jens Børgesen, Langstrup til formand.

Han "arvede" således kloakeringssagen, men indså, at det gjaldt om at vise forsigtighed i den ømtålelige sag. Kommunen var som sagt næppe tjent med det stærkt reducerede projekt, fordi man efter vandledningsloven af 19. april 1907 var udsat for at komme til at overtage og vedligeholde anlægget og desuden skulle sørge for de eventuelle udvidelser, som udviklingen måtte kræve. Derfor fik Jens Børgesen i sognerådsmødet august 1909 vedtaget, at man ikke ville forpligte sig over for fremtidige udgifter.

Sagen stod nu i stampe nogle år, mens den blev behandlet af først Landvæsenskommissionen og siden Overlandvæsenskommissionen, hvis kendelse var både indviklet og vanskelig forståelig. Men i 1913 lykkedes det at gennemføre grundejerforeningens kloakprojekt. Sognerådet afholdt halvdelen af anlægsudgiften på 53.700 kr. Hele sommeren lå Fredensborgs gader i ét stort rod, de blev nemlig opgravet for nedlægning af kloakrørene af en styrke på 80 mand. Også Sletten og Humlebæk fik sine kloakker, mens borgerne i Asminderød måtte vente helt til 1942 med at få løst spildevandsproblemerne ordentligt. Det var jo rart for byen, at man kunne komme af med spildevandet. Men knap så godt så sagen ud for Esrom sø, der gennem årene blev mere og mere forurennet. Det hjalp dog, da spildevandet fra Fredensborg og Sørup blev ledet bort fra Esrom sø i 1971, efter at Fredensborg Rensningsanlæg var trådt i funktion.

Æresport foran "Den Gamle Købmandsgård", Jernbanegade 3 og bagermester Børge Ravnbaks bageri, nu: Jernbanegade 16. Anledningen er gadens asfaltering 1932. Fra venstre ses: ukendt, kommunesekretær Poul Hedegaard, politibetjent Axel Jacobsen, blikkenslagermester Peter Poulsen, skomagermester A. Henriksen og købmand Albert Jensen. Foto, 1932.

Vejforholdene. Fortove

"Fredensborg var endnu i Sommeren 1904 halvuvejs som en Landsby. I Stedet for Fortove havde vi enten Grøfter eller de græstilgroede, brolagte Skraaninger op mod Husene, og paa regnfulde Dage vandrede vi i et frygteligt Pløre til Jernbanestationen." (Valdemar Seeger).

Fra første færd havde vejforholdene en høj prioritet i foreningens arbejde for grundejernes interesser. Det var et oplagt fælles anliggende og er det den dag i dag. I 1904 var etablering af fortove aktuelt. Skræddermester H. M. Rasmussen anmodede sognerådet om tilladelse til at fjerne en afvisersten uden for sin ejendom på hjørnet af Jernbanegade/Tinghusvej samt om anlæg af et fortov samme sted. Sognerådet svarede, at det var villigt til at fjerne stenen, når der kunne opnås enighed mellem samtlige grundejere på Tinghusvejens østlige side om at anlægge et fortov, d.v.s. en gangsti med kantsten, således at grundejerne afholdt udgiften fordelt efter hvert enkelt vejareal.

Grundejerforeningen gik videre med sagen, og i 1909 blev der på foranledning af grundejerforeningen etableret fortove i begge sider af Jernbanegade med 2 rækker fliser og brosten over overkørslerne. Prisen var 3.000 kr. Heraf ydede Grund-

ejerforeningen 500 kr., forskellige grundejere betalte 750 kr., Statsbanerne 500 kr., amtsrådet 500 kr., og sognerådet spyttede i bøssen med 500 kr. I 1915 rejste grundejerforeningen krav om fortovsanlæg på Helsingørsvejen; men det blev først gennemført 1926. Samme år blev de hidtil stærkt forsømte private veje istandsat, blandt andet N. W. Gades Vej. År for år og bid for bid lykkedes det for grundejerforeningen at lægge pres på sognerådet om flere forbedringer af vejene og nyanlæg af fortovsstrækninger, oftest med grundejerne som dem der afholdt den største part af udgifterne. I 1944 prøvede grundejerforeningen at overtale amtsvejvæsenet til at anlægge fortove i Slotsgade og på den resterende del af Helsingørsvej, men uden held på grund af materialemanglen. Først i 1949 kom der fortove på begge sider af Slotsgade, og Helsingørsvej til Endrupvej fulgte efter i 1951.

De grusbelagte veje var især til gene for de handlende i Jernbanegade om sommeren på grund af støvplagen. Derfor arrangerede den daværende Handelsforening en stor "vandvognsbazar" i Fredensborg Slotshave i august 1912. For pengene købte man en vandvogn, som kunne dæmpe støvet. Det nye vejmateriale asfalt blev først anvendt på Jernbanegade i 1932. Det var et kæmpefremskridt, og det måtte naturligvis fejres med et stort asfaltbal og en byfest, som ikke havde set sin lige før. Tilslutningen var så stor, at Statsbanerne måtte indsætte ekstratog for at bringe de mange udenbys gæster hjem.

Grundejerforeningen har altid været interesseret i at støtte grundejere på private veje. Mange af disse var efterhånden interesserede i at få kommunen til at overtage vedligeholdelsen og snerydningen. Efter indstilling fra grundejerforeningen lykkedes det således at få optaget Bagerstræde, Gartnerstræde (nuværende Christopher Boecks Vej), Wiedeweltsvej og Lindhbergs Passage som offentlige veje i 1918.

Losseplads

"Bødkerens Hul" var et jordparti ved Langedam mod Jernbanegade/Slotsgade, der hvor Fredensborg Biograf og trekantanlægget i 1922-23 blev skabt som led i Fredensborgs 200 års jubilæum. Det blev til dels brugt som losseplads fra slutningen af 1800-tallet, og stedet var naturligvis ikke til pryd for byen.

I 1908 fremsatte grundejerforeningen ønske om at få en offentlig losseplads i stedet for de uofficielle ved branddammene, ved Slotsgade, i Lunden og Skipperholmene og nedsatte et udvalg om sagen. Sognerådet forholdt sig passivt; men i 1914 tog grundejerforeningen sagen i egen hånd og lejede et stykke jord af musiker Poul Olsen ved Nørredammen for 25 kr. om året og indrettede en losseplads her. I 1931 stillede foreningen krav til sognerådet om at få en ny losseplads inden oktober 1931; men sognerådet meddelte 24. oktober samme år, at sagen var stillet i bero.

"Bødkerens Hul" med den gamle smedje. Til venstre ses huse på Kronprinsensvej. Foto, uden år.

Elektricitetssagen

Planerne om elektricitetsforsyning i Fredensborg blev vakt til live, da sognerådet i 1912 vedtog at slutte overenskomst med Nordsjællands Elektricitets- og Sporvejs A/S angående forsyning af Humlebæk, Sletten og nærmeste omegn med elektrisk lys og kraft. Man udtalte ved den lejlighed, at man meget gerne snarest muligt ønskede elektricitetsforsyning over hele kommunen.

I februar 1915 foreslog Fredensborg Grundejerforening opførelse af et elektricitetsværk i Fredensborg. Grosserer Francis Zachariae, der "kun" var næstformand, forhandlede direkte med direktør Aage Angelo, NESA om levering af el til forbrugerne i Fredensborg og Asminderød. Sognerådet gik imidlertid ind i forhandlingerne maj 1915, og Francis Zachariae måtte trække sig tilbage, da elektricitetsselskabet foretrak at forhandle om hele sognet under eet. Efter to år var der intet resultat. Derfor nedsatte grundejerforeningen i marts 1917 et udvalg med Francis Zachariae som formand, og det skulle forsøge på ny at optage forhandlingerne med direktør Angelo. Inden udgangen af april 1917 forelå vilkårene for etablering af lys i de to byer. Den dynamiske Francis Zachariae kunne den 12.7.1917 forelægge den endelige kontrakt til underskrift af grundejerforeningens formand, højesteretssagfører Charles Shaw. Det samlede beløb på 20.000 kr. var allerede da tegnet af forbrugerne.

"Selskabet tog med stor Energi fat paa Arbejdet og holdt Tidsfristen angaaende Strømlleveringen saa overlegent, at Lyset allerede 28. Oktober 1917 første Gang brænd-

Festen i anledning af indførelse af det elektriske lys i Fredensborg den 20.1. 1918. Foto: Peter Elfelt, 1918.

te i Grosserer Zachariaes Ejendom, Villa "Paradise", og alle anmeldte Installationer fik elektrisk Lys inden Juleaften, hvilket naturligvis vakte stor glæde i Byen, hvor en mængde Familier ellers skulde have siddet uden Lys hele Julen igennem, da Petroleum ikke var til at opdrive, og da Gassen var sat op til en svimlende Pris...Hvad Elektricitets-værkets Folk præsterede fra den 18. til den 23. December var en Rekord paa Installationsomraadet. En af Selskabets Assistenten, Fausbøll, opstillede og fik tilsluttet 87 Maalere paa knapt 5 Dage. I Februar 1918 var der i alt opsat ca. 350 Maalere... Elektricitetssagens Gennemførelse var et betydeligt Fremskridt, og fra alle Sider erkendes det, at naar det saa hurtigt var lykkedes at tilvejebringe et i enhver Henseende udmærket Resultat, skyldtes det udelukkende Grosserer Zachariaes energiske Arbejde. Som Sagfører Christian Linde i sin Tid havde skaffet Fredensborg Vand og Gas, saaledes havde Grosserer Zachariae skaffet den elektrisk Lys." (Valdemar Seeger).

Læge Henrik Dessau, der tidligere var kritisk indstillet over for såvel kloak- som elektricitetsprojektet, gjorde afbigt og takkede for indsatsen i et åbent brev i Avertissementstidende den 1.11.1917.

MELLEMKRIGSTIDEN 1918-1939

Gadebelysningen

Omkring 1900 tog nogle grundejere i Asminderød initiativ til stiftelse af "Foreningen til Belysning af Asminderød". Den lille private forening klarede forhandlingerne fint, og gasgadelygterne tændtes for første gang 29.3.1910 i Asminderød.

1906 fremsatte sognerådsformanden, postmester A. Nielsen, Fredensborg et forslag om, at kommunen skulle overtage gadebelysningens drift og vedligeholdelse i Fredensborg. Men landboerne mente, at det var uretfærdigt, at de skulle bidrage til gader, de kun i ringe grad havde gavn af, mens sognerådets byrepræsentanter fandt det urimeligt, at landboerne ville sætte sig imod fremskridtet i de bymæssige bebyggelser. Byboerne indså, at landboerne måtte have noget for noget, og de fandt derfor på at kæde sagen om gadebelysningen i Fredensborg sammen med spørgsmålet om pligtkørs lens afløsning. Sagen vakte imidlertid modstand, og først i 1934 overtog kommunen driften af gadebelysningen fra grundejerforeningen.

Når sognerådet ikke ville gå til biddet, måtte grundejerforeningen tage fat i problemerne. Da elmasterne var rejst 1918, blev der et realistisk grundlag for at forsøge at få spørgsmålet løst. Der var en del misfornøjelse med gadebelysningen, blandt andet fordi gaslygterne på grund af de mange om dagen brændende vågeblus blev ret kostbar. Grosserer Francis Zachariae, der nu var formand for grundejerforeningen, havde uden om den øvrige bestyrelse forhandlet med og skaffet tilbud fra NESA samt truffet aftale med selskabets ingeniører om, hvor og i hvor stort antal lamperne skulle anbringes overalt i Fredensborg og Asminderød. Den 26.4.1921 skrev Francis Zachariae til sognerådet om etablering af elektrisk vejbelysning i Fredensborg og Asminderød med specifikationer til projektet. Det indeholder 76 lamper, pris: i alt anlæg 14.000 kr., drift: 6.000 kr. årligt. Han anser, at "*Fredensborg er den eneste By i Nordsjælland, som henligger under saa middelalderlige Forhold paa Gadebelysningens Omraade*". Sognerådet har måske følt sig kørt ud på et sidespor, fordi Francis Zachariae egenmægtigt havde bestemt placeringen af hver eneste lygte. Men sognerådet indkaldte så til et møde på hotel "Prinsen" om sagen den 17. juni 1921. Det var sognerådets hensigt at ligne driftsudgifterne på grundejerne i forhold til deres assurancesum. 50 grundejere tilsluttede sig Francis Zachariaes projekt. Allerede i efteråret 1921 var masterne rejst. Gaslygterne, som for forholdsvis få år siden havde erstattet de helt forældede olielygter, blev nu erstattet med elektriske glødelamper.

"Som han (Zachariae) havde Æren af at have skaffet elektrisk Lys ind i Ejendommene, havde han ogsaa Hovedæren for, at Fredensborg-Asminderød og den nærmeste Omegn fik elektrisk Gade- og Vejbelysning, idet det var lykkedes for ham at skære gennem alt Vrøvl, der stod om det gamle Reskript." (Valdemar Seeger).

Åben strid i bestyrelsen

Trods megen anerkendelse høstede Francis Zachariae ikke lutter roser for sin måde at optræde på. Som formand 1919-1921 tromlede han frem og forfulgte sine egne ideer uden særligt hensyn til den øvrige bestyrelse. Som en dygtig forretningsmand gik han efter resultater og benyttede den korteste vej til at opnå dem. Et citat fra et interview i Avertissementstidende 1904 kan belyse hans syn på andres indvendinger mod hans ideer:

"Ser De", siger Grosserereren, " – altid skal der gøres Vanskeligheder i et lille Samfund, altid skal man støde paa Modstand, og altid bestaar Vanskelighederne og Modstanden i Petitesser, rene Bagateller!"

Det var sognerådvalget den 11. marts 1921, der udløste striden i bestyrelsen. Men det må antages, at flere bestyrelsesmedlemmer i årene forinden har følt sig brøstholdne over grossererens handlen hen over hovedet på dem. Forud for valget var Francis Zachariae meget aktivt gået ind i forhandlinger med de Konservative og Venstre om opstillingen af kandidater.

Den 28. januar 1921 var der bestyrelsesmøde i grundejerforeningen. På dagsordenen var stillingtagen til opstilling af kandidater til sognerådvalget ifølge de gældende vedtægter. 6 bestyrelsesmedlemmer kunne ikke godtage den af Francis Zachariae foreslåede opstilling. Man var utilfreds med, at der blev drevet konservativ partipolitik i grundejerforeningen, som talte mange radikale og socialdemokrater. Alligevel blev Francis Zachariaes egen liste – udelukkende med konservative og venstrekandidater – publiceret i Avertissementstidende den 1. marts 1921, således at man måtte tro, det var grundejerforeningens forslag. Det fik de 6 bestyrelsesmedlemmer: skomagermester A. Henriksen, murerformand P. Jørgensen, cigarhandler Alfred Gottfredsen, postpakmester H. P. Nielsen, trafikassistent Jørgen Duus og tømrermester N. P. Petersen til at nedlægge deres bestyrelsesposter øjeblikkeligt.

Der blev nu indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling på begæring af 27 medlemmer den 7. april 1921. Der var stort fremmøde: ca. 125 medlemmer af grundejerforeningen mødte op. *"Rygtet lyder, at Byens 3 Snedkermestre har sat al Kraft ind paa at lave Ligkister!"* (Valdemar Seeger). Der var yttret mistillid til formanden, grosserer Francis Zachariae. Man mente, at han havde benyttet sin autoritet til fremme for sine politiske (konservative) anskuelser under de politiske valg. På fælleslisten var grundejerforeningens kandidater opstillet på usikre pladser. Da der var optræk til en ophedet debat, engagerede man overretssagfører Olsen til at lede slagets gang, formedelst den ret fyrstelige sum af 100 kr. Efter en langvarig og hidsig debat skred man til afstemning. Ved håndsoprækning var der 36 stemmer for og 29 imod at fritage de 6 bestyrelsesmedlemmer for posterne. I stedet valgtes: branddirektør Otto Skeel, læge Henrik Dessau, skræddermester N. P. Hansen, parcellist Hans Jensen, tømrermester Christian Hansen og møllebygger J. P. Jensen.

Francis Zachariae havde af egen lomme betalt for at få trykt et stenografisk referat på 42 sider af forhandlingerne på generalforsamlingen, så eftertiden kunne veje synspunkterne mod hinanden. Selv havde grosserereren fået nok. På den ordinære generalforsamling den 30. juni 1921 gik han af og blev afløst som formand af branddirektør Otto Skeel. Samtidig blev formålsparagraffen ændret, således at sætningen "at der til Sogneraadet vælges saadanne Mænd, som vil have Grundejernes Tarv for Øje" blev slettet.

Grosserer Francis Zachariae? Han fortsatte med nye ideer og projekter i eget regi. Allerede samme år foreslog han sognerådet, at der skulle bygges et ligkapel på Asminderød Kirkegård i nærheden af hans eget mausoleum. Han havde købt Asminderød kirke 1920 af borgmester Lindhagen, Stockholm for 47.000 kr. og sørgede for at den blev renoveret, hvorefter han solgte kirken til menigheden i 1924. Efter skuespilleren og venen Olaf Poulsens død 1923 sørgede han for, at hjemmet på Slotsgade 4 blev indrettet som museum med navnet "Olaf Poulsens Mindestuer". Han købte i 1894 et stort areal i det nordøstlige Hillerød og indrettede en offentlig udsigtspark, "Skansebakken", der blev indviet 1935, året før hans død. Denne mærkelige, selvbevidste enspænder blev af nogle betragtet som en opkomling trods sine mange fortjenester og sit virke for byen. Men Christian X besøgte ham ofte, når der var residens i Fredensborg, og han udnævnte ham ved en sådan lejlighed til "Fredensborgs brygger Jacobsen".

ROLIGERE ÅR

Bænke

Nu begyndte en ny tid i grundejerforeningen. Det var slut med de kæmpemæssige opgaver, som siden starten havde tæret på både bestyrelsens kræfter og foreningens økonomi. Efter formålsparagraffen skulle foreningen også yde bidrag til byens forskønnelse, og til glæde og gavn for borgere og turister havde foreningen derfor rundt omkring i byen på særligt attraktive pladser opstillet bænke, hvor folk kunne slå sig ned og nyde en udsigt eller få et lille hvil. Denne tradition er formentlig startet under den 1. verdenskrig, og i 1941 var tallet af bænke i grundejerforeningens regi blevet til 22 bænke i selve byen samt Sørup, Endrup og Asminderød.

Det skulle vise sig, at disse bænke blev en kilde til besvær og ærgrelse for de skiftende bestyrelser. De skulle bestandig vedligeholdes med maling og ofte erstattes på grund af hærværk, hvilket igen betød indhug i kassebeholdningen. I 1965 havde bestyrelsen fået nok og bad sognerådet om at overtage de 11 tilbageværende bænke, hvilket beredvilligt blev imødekommet.

Det nye Jernbanehotel, Jernbanegade 19 efter branden 1919. Til venstre ses en af grundejerforeningens bænke. Postkort, uden år.

Rotter

Byen var plaget af rotter, som sikkert har været tiltrukket af de mange uautoriserede lossepladser, og grundejerforeningen rettede derfor i 1921 en henvendelse til sognerådet herom. Men på Rådhuset mente man, at rottebekæmpelse bedst kunne ordnes ved grundejernes eget initiativ. Grundejerforeningen startede nu en udryddelseskampagne og investerede fra 1923-24 ikke mindre end 2.600 kr. i rottegift. Ganske vist gav staten og kommunen et beskedent tilskud, men det var en stor udgiftspost for foreningen. Kampagnen blev gentaget i 1929, hvor foreningen indkøbte 5 kg Ratin, som blev uddelt af cigarhandler A. Gottfredsen i Jernbanegade. Siden er denne opgave overtaget af kommunen som så mange andre tiltag, der i starten blev løst på privat initiativ.

Trafik

Automobiltrafikken var efterhånden blevet så almindelig, at den måtte reguleres, og den første danske færdselslov blev vedtaget 1.5.1923. Grundejerne så med blandede følelser på udviklingen, især beboerne langs hovedfærdselsårene Hillerødvej, Helsingørsvej og Kongevejen. Derfor tog grundejerforeningen i 1919 og igen i 1927 initiativ til at få malet nogle skilte, der blev opsat på strategiske steder langs vejene for at få bilisterne til at sætte farten ned.

Damernes badehus i nærheden af "Skipperhuset" ved Sørupvej. Foto: Christian Linde, uden år.

Lejekontrakter

Mange grundejere havde en god biindtægt ved at leje møblerede værelser ud til turister og pensionærer. Med bestyrelsens repræsentation fra sagførerstanden var det derfor en ret enkel sag allerede i 1904 at få udarbejdet og trykt en standardformular til en lejekontrakt. Disse kontrakter blev forhandlet hos købmand Albert Jensen og senere hos byens boghandler og gav et beskedent tilskud til foreningens indtægter. I 1930 averterede man i hovedstadspressen med de mange ledige lejligheder i Fredensborg, og derfor lod grundejerforeningen trykke 100 standardkontrakter til brug for udlejerne.

Badehuse ved Esrom sø

Der har altid været badet i Esrom sø, selv om badefaciliteterne var mangelfulde. Det vides, at der i 1918 blev bygget en badebro i nærheden af Skipperhuset. Men grundejerforeningen så gerne, at der også blev bygget et badehus til omklædning. I 1930 behandlede sognerådet sagen. Man fandt det rimeligt, at brugerne deltog i finansieringen, og derfor anmodede sognerådet grundejerforeningen om et tilskud på 500 kr. til erhvervelse og regulering af et badested i Sørup. I grundejerforeningen var man "storsindede" og bevilgede pengene på betingelse af, at sognerådet selv sørgede for vedligeholdelse og afklædningsrum m.v. På det sted, hvor dameroklubbens klubhus senere blev bygget ved Esrom sø, opførte kommunen derpå et badehus, som blev

udlejet til damer for 1 time ad gangen til et bestemt tidspunkt (annonce i Avertissementstidende, juni 1936). Det blev åbenbart næsten for populært, for grundejerforeningen fremsatte samme år et ønske om ansættelse af kvindeligt opsyn, angiveligt fordi kvindelige badegæster følte sig generet af inskriptioner og tegninger på væggene! Ved badebroen ud for den nuværende Fredensborg Havn blev der senere bygget omklædningsrum for drenge og for piger. I besættelsestiden var der skolebadning fra badebroen, fortalte tømrermester Holger Veiby i en erindringskitse om viceskoleinspektør Th. Gilberg:

"Vi elever måtte løbe i frikvarteret fra Fredensborg Skole til Esrom sø, hvor Th. underviste i svømning. Efter timen var det med at komme tilbage til skolen, inden næste time begyndte. Gilberg havde en lang bambusstok med en stor bue på. Med den kunne han gående på broen føre eleven gennem vandet og rette på svømmetag og belære om samme. Arme den stakkel, der var vandskræk. Th. anerkendte ikke angst for vandet, men skubbede den arme unge i vandet, og med sin lange stok forhindrede han staklen i at drukne. Det rørte ikke Th., at offeret skreg af rædsel." (Lokalhistorisk Forening. Årbog. 1993, side 21-24).

En ny badebro i Esrom sø ved Fredensborg Havn blev etableret af kommunen i 1979, og den blev fornyet i 2003.

Toggangen

Der var efterhånden mange bosiddende i Fredensborg, som arbejdede i Københavnsområdet og rejste med toget hver dag. Grundejerforeningen fandt det betimeligt også at varetage pendlernes interesser, som grundlæggende var at få mange togafgange og komfortable rejseforhold. Da Nordbanen åbnede 9.6.1864 gik der tre tog daglig i hver retning, og Statsbanerne satte et særligt skoletog i drift mellem Fredensborg og Hillerød i 1911. I 1922 var tallet steget til ca. 12 afgange dagligt; men behovet voksede i takt med indbyggertallet.

Grundejerforeningen nedsatte i 1932 et udvalg, der skulle forhandle med Statsbanerne om toggangen, idet Statsbanernes nyordning med motortog foranledigede ulempe ved omstigning fra damp tog i Hillerød. Men her var man oppe mod stærke kræfter, og kampen for bedre vilkår for de togrejsende led gang på gang skibbrud over for etatens bureaukrati og labyrintiske magtapparat. På generalforsamlingen 1933 på Jernbane-hotellet udløste ændringen i toggangen stor vrede, og man vedtog en resolution:

"Grundejere i Fredensborg forsamlet til Generalforsamling den 27.6.1933 udtaler sin alvorligste Beklagelse af, at De Danske Statsbaner har ophævet Damp togene paa strækningen Hillerød-Helsingør og i Stedet for indført Motordrift med Omstigning i Hillerød, idet denne Motordrift medfører store Ulemper for Befolkningen og de Rejsende i det hele taget, da man af Erfaring ved, at Publikum ikke holder af at skifte Tog og særlig ikke paa saa kort en Strækning som Fredensborg-København. Man er ogsaa

Fredensborg Station. Til højre holder et dieselelektrisk tog, som blev indsat på strækningen Hillerød-Helsingør 1933. Til højre ses det cykelskur, som grundejerforeningen byggede i 1940. Foto, 1980'erne.

alvorligt bekymret for, at det vil medføre store økonomiske Tab for Byen, da det vil bevirke, at der ingen Tilflytning sker hertil, og det vil ogsaa have til Følge, at en del Beboere saavel faste som Sommerbeboere vil opgive deres Bopæl her. Man modtager ogsaa ustandselig Klager fra Beboerne over den stærke Støj, Motortogene medfører. Det henstilles derfor indtrængende til Generaldirektoratet at optage de paagældende Forhold til alvorlig Overvejelse med snarlig Forandring for Øje."

Generaldirektør Peter Knutzen svarede foreningen, at ingen af de forelagte ønsker kunne imødekommes med undtagelse af, at togene ville blive ført til en anden person, således at benyttelsen af tunnelen kunne undgås. Året efter kunne grundejerforeningen dog notere, at der var gennemført ét tog daglig fra København til Helsingør, og man fastholdt ønsket om, at flere tog gennemførtes uden omstigning til Fredensborg i myldretiden. I 1936 kom der afslag fra Generaldirektoratet om videreføring af toget med afgang fra København kl. 17.08.

Ved generalforsamlingen i 1937 tog formanden, højesteretssagfører Guy Shaw tråden op igen:

"Den betydelige Skade, som Generaldirektoratet for Statsbanerne har gjort Fredensborgs Grundejere, da man overhuggede den siden Jernbanevæsenets Oprettelse her i Landet eksisterende direkte Forbindelse med København vil jo maaske en Gang saa nogenlunde forsvinde, naar ingen mere kan huske, at denne direkte Forbindelse har existeret, og man fuldtud har indlevet sig i denne forringede Togforbindelse."

Det blev beklaget, at foreningen ikke havde fået lov til at deltage i det Nordbaneudvalg med repræsentanter fra Hillerød, Lillerød, Birkerød, som forhandlede om togplanerne. Efter 7 års forløb kom der i 1943 svar: Grundejerforeningen kan ikke få sæde i udvalget, da sognerådet allerede er repræsenteret!!

Formanden, højesteretssagfører Guy Shaw, rettede en meget skarp kritik af DSB i sin beretning 1943, øjensynligt baseret på personlige erfaringer:

"Meget beklageligt er først den for mange Aar siden begaaede Fejl at lade alle Rejsende fra Hillerød skifte over i et andet Tog, en Foranstaltning, der gør Rejsen meget ubehagelig, specielt da man skal vente ubeskyttet mod Regn og Sne paa aaben Perron. Dernæst det højst utilfredsstillende Materiel. Selv den ny Togstamme fjerner ikke det store Ubekvemhed ved i Stedet for at køre i afdelte Kupeer at køre i Vogne med store Rum, hvor man plages af de Medrejsendes Snakken og skrigende Børn".

Generaldirektoratet meddelte lakonisk, at der blev holdt nøje kontrol med passager-tallet i togene. Grundejerforeningen skumlede, og i forhandlingsprotokollen skrev sekretæren om talentløs ledelse af Statsbanerne, mens man i årevis fortsatte med klager over den manglende service.

På ét punkt tog grundejerforeningen selv affære for at forbedre forholdene. Mange borgere kom cyklende til stationen, og savnet af et aflåst cykelskur blev stadig større på grund af hærværk og tyverier. I 1938 tegnede et af bestyrelsesmedlemmerne, snedkermester Chr. Olsen, Fredensborg Ligkistefabrik, et skur. Efter et par års forløb indvilligede Generaldirektoratet i, at foreningen kunne bygge cykelskuret og bevilligede endda 735 kr. til opførelsen, som kom til at koste 1.462 kr. Senere, i 1947 overtog DSB det famøse skur, som nok har været lidt af en provokation for stationsforstanderen, da portørerne ikke måtte hjælpe til med at stille cyklerne ind i skuret af forsikringsmæssige grunde.

Solvænget og Skovvænget

Solvænget og Skovvænget blev anlagt 1934-1935 som private veje af direktør Lauge Nielsen, der havde købt og udstykket arealet op mod jernbanen. Indflytterne måtte hurtigt erfare, at de nye veje langtfra svarede til, hvad man kunne forvente med hensyn til belægningen eller belysningen. Vejenes tilstand blev kritiseret af grosserer Allermann på beboernes vegne i flere år, og grundejerne måtte i 1940 anmode grundejerforeningen om bistand til en aktion mod direktør Lauge Nielsen for at få færdiggjort vejene. Bestyrelsen bad om at få tilsendt skøderne på ejendommene, hvorefter man ville tage en forhandling med sognerådet. Det fremgår desværre ikke af forhandlingsprotokollen, om grundejerforeningen involverede sig yderligere i sagen.

BESÆTTELSESTIDEN 1940-1945

Da tyskerne den 9. april 1940 besatte Danmark, medførte det hurtige forandringer i det lille bysamfund. Men voldsomme og dramatiske begivenheder oplevede man stort set ikke. Forfatteren Anders Bodelsen, der som dreng boede hver sommer i en villa på Frederiksyndestvej 4, kunne mange år efter genkalde sig Fredensborgs dagligdag under besættelsen i bogen "Pigerne på broen", 1972:

"Fredensborg var stedet, hvor ingenting forandrede sig. Dengang faldt det mig ikke ind at dele byens navn op i dets to led og undre mig over, hvor rigtigt det var valgt. Mens der var krig i verden var der – eller sådan oplevede jeg det - i Danmark en art af fred, som først ganske langsomt skulle fortabes efter freden. Og var der allerede fredeligt i en københavnsk forstad, så var der fredeligere endnu i Fredensborg, fred og uforanderlighed af en sådan art, at jeg næsten syntes, disse sommerferier har givet mig et blik tilbage i et andet århundrede".

Borgerne blev fra første færd bombarderet med nye love og bestemmelser, der begrænsede deres bevægelsesfrihed og pålagde dem pligter. I april 1940 påbød tyskerne mørklægning af vinduer og afskærmning af bil- og cykellygter i forbindelse med indførelse af et luftværnsberedskab. Mørklægningstiden blev fastsat til kl. 18.45-7.00. Benzin, sukker, kaffe og te var allerede blevet rationeret i 1939. Men den stigende varemangel gjorde, at regeringen fandt det nødvendigt efterhånden at udvide rationeringsordningen til de fleste forbrugsvarer.

Isvintrene 1940-1942

Manglen på brændsel var følelig i de strenge isvintre 1940-1942 med frost ned til minus 31,6 grader. Der blev gravet tørv i moserne i Grønholt og Lønholt i 1941, og der var også tørveskær i "Skovholmgård"s mose ved Fredensborg.

Grundejerforeningen fokuserede på medlemmernes nære og ofte akutte problemer: Sne i gaderne og frosne vandhaner.

Kuldevanskeligheder

Vintrenes store snemængder hobede sig op i gaderne, og snefogederne kunne ikke skaffe arbejdskraft nok til at fjerne sneen så hurtigt, som grundejerne kunne ønske det. Grundejerforeningen mere end antydede, at der var fejl i snekastningslisterne og ønskede, at grundejernes snekastningspligt på de offentlige veje skulle overtages af kommunen. Sognerådet svarede, "at Fjernelse af store Snebunker vanskeliggøres paa Grund af Benzinmangel, og Generatorautomobilene er optaget af anden Kørsel".

Slotsgade i sne. Til højre ses købmandsgården, Slotsgade 17. Foto: Christian Linde, uden år.

Snekastningen på vejene blev delvis overtaget af kommunen i 1942 med lejet arbejdskraft. Men der skulle gå mange år, før snefogedbestillingen i 1967 blev ophævet, og først i 1970 overtog kommunen snerydningen på de fleste private veje.

Der blev strøet grus på mange isglatte veje ved kommunal foranstaltning; men det kneb med at få det fjernet ved tøbrud med det resultat, at vejene efter tøbruddet henlå i et stort søle, som grundejerne kritiserede kommunen for. Adskillige frabad sig ligefrem, at der blev gruset på deres vej.

Værre endnu var det, at mange hovedvandleddninger og stikledninger frøs til og sprængtes, så beboerne i flere områder var uden vandforsyning i adskillige uger. Jorden frøs ned til 93 cm dybde i 1942, og samme år bombarderede foreningen vandværket med opfordringer til at sørge for optøning af hovedvandleddningerne i Endrupvej, Kongevejen og Kronprinsessevej. Værst så det ud i Asminderødgade, hvor beboerne var uden vand i 3 måneder. Det resulterede i, at vandværket i sommeren 1942 opgravede gaden for at sænke vandleddningerne til frostfri dybde.

Luftværn

Det civile luftværn var organiseret med nogle luftbeskyttelsesområder i kategorier fra A-F. Asminderød-Grønholt kommune var blandt F-byerne (i modsætning til Hørsholm, der var uden for ordningen) med den virkning for grundejerne i Fredensborg, at de var forpligtet til at etablere private tilflugtsrum og stille husvagner

Asminderødgade opgraves i anledning af kloakledningernes omlægning til frostfri dybde. Foto: Hans Otto Krogh, ca. 1942.

i etageejendomme samt sørge for udrustning som gasmasker, økser og skovle m.m. Det kunne blive en bekostelig affære, og grundejerne fandt det ganske overflødig. *"Her er jo saa fredeligt, og Hørsholm er fritaget, saa derfor..."*. Grundejerforeningen forsøgte ved skrivelser til både sognerådet og indenrigsministeriet at få byen fritaget for luftværnsforanstaltningerne, subsidiært for anskaffelse af gasmasker til husvagter. Der kom brev fra Indenrigsministeriet 5.8.1941 til sognerådet: *"Fredensborg kan ikke fritages for at høre til de saakaldte F-byer. Men Ordningen kan lempes, saaledes at Ejerne af de Ejendomme, for hvilke Forholdsreglerne skal komme til Anvendelse kun skal sørge for Tilflugtskælder, men ikke Husvagter, Gasmasker etc."*

Senere, i 1944 skrev grundejerforeningen til Statens civile Luftværn om lempelse i færdselsforbudet under luftalarm, der blandt andet betød, at ingen måtte forlade biograf, teater eller skole under flyvervarsling. Det gav mange ulemper for personer, der skulle med det sidste tog fra byen og for skoleelevernes hjemtur fra skolen. Man henledte opmærksomheden på, at mens der i Helsingør og Hillerød var afværge skyts, hvis projektiler kunne være farlige for folk, der færdedes under en luftalarm, var dette jo ikke tilfældet i Fredensborg. Desuden var bombenedkastning her lige så usandsynlig som ude på landet, hvor en luftalarm ikke medførte trafikspærring!

Grundejerforeningens resignerende holdning til tingenes tilstand kom frem i formandsberetningen 1943:

"Der har i det forløbne Aar ikke været store Opgaver for Foreningen, og dette giver sig selv. Større Foretagender kan jo vanskeligt sættes i Gang, og de Mennesker, som ellers eventuelt vilde komme til Bestyrelsen med Forslag om et eller andet, som burde bygges eller indrettes, har selvfølgelig holdt sig tilbage, da der ikke kan bygges eller indrettes ret meget – ja, Tanken er ikke engang opstaaet hos de Paagældende, fordi man nu er indstillet paa at "det maa vente". Det er ellers noget, Foreningens Bestyrelse er meget glad for, naar Foreningens Medlemmer fremfører slige Ideer, det har mange Gange ført til glædelige Resultater". Og Guy Shaw fortsatte med en stærk kritik af snefogedernes mangelfulde indsats, blandt andet ved slotspræst Viggo Vilhelm Moltkes begravelse i januar 1943, hvor snedriverne lå så højt ved krydset Kongevejen/Grønholtvej (nuværende Præstemosevej), at automobilene ikke kunne passere. Mange i følget måtte "omlæsses" til hestevogne, som kun med stor forsigtighed nåede frem til kirken.

Sportspræmier

Den velrenommerede Fredensborg Roklub, der blev stiftet i 1933, var vært for Den Sjællandske Mesterskabsroning på Esrom sø 22. juni 1941. Det var naturligvis forbundet med en del ekstraordinære udgifter, og derfor søgte roklubben om tilskud fra grundejerforeningen til en vandrepokal. Det gav anledning til nogle principdiskussioner i bestyrelsen: var dette foreneligt med foreningens formål? Den aristokratiske, finkulturelle formand, højesteretsadvokat Guy Shaw kunne næppe beskyldes for at være særlig sportsinteressert, og han havde på forhånd afslået ansøgningen. Da bestyrelsen ikke kunne blive enige, blev afgørelsen overgivet til behandling på ikke mindre end to generalforsamlinger i 1940 og 1941. Kommunesekretær og mangeårig formand for Handels- og Håndværkerforeningen Poul Hedegaard kom med det forløsende argument: Det havde betydning for byen, at et så stort stævne foregik i Fredensborg. Kassereren kunne derefter udbetale 300 kr. til trafikassistent O. Ahrensberg fra roklubben, som oven i købet var så ubeskyldt selv at vinde pokalen ved stævnet!

EFTERKRIGSTID 1945-1959

Stagnation

"Gadernes Renlighed lider Skade ved Hundeeskrementer og henkastet Papir". Således lød det i et brev til politimesteren fra grundejerforeningen i 1945. Det var første, men ikke sidste gang, emnet blev taget op i grundejerforeningen. Bestyrelsens aktivitet blev i disse år kendetegnet neddæmpet, der afholdtes et eller to bestyrelsesmøder om året, hvor man konstituerede sig rutinemæssigt eller fastsatte generalforsamlingsdatoen. Det var småt, meget småt, med initiativer og sager, der skulle behandles. Det kneb med at få nedfældet bestyrelsens beslutninger, og i 1950 betalte man fru bankbestyrer Nielsen 35 kr. for assistance med ajourføring af forhandlings- og

bestyrelsesprotokollen. Foreningens 50 års jubilæum i 1953 blev forbigået uden nogen markering.

Sognerådets formåen var i vækst, og grundejerforeningens bestyrelse syntes at have mistet indflydelse på byens udvikling. Rollefordelingen blev nu, at sognerådet styrede byens udvikling, mens grundejerforeningen stod på sidelinjen og kun lejlighedsvis kom med opfordringer eller henstillinger til sognerådet. Den mere foretagsomme Handels- og Håndværkerforening blev på mange måder en rival på foreningslivets område, hvor selskabelighed, fester, fugleskydning og juleoptog hørte til de populære aktiviteter for medlemmerne og borgerne i almindelighed.

Landsretssagfører Jørgen Linde, søn af grundejerforeningens stifter og første formand, kom i bestyrelsen som næstformand i 1949 på en idé om, at Jernbanehotellet burde ombygges til lejligheder. Det havde stået ubenyttet hen i en årelang periode, efter at det i februar 1945 var taget i brug til internering af omkring 230 flygtninge fra Tyskland og Østeuropa. Mange i grundejerforeningen havde ellers gerne set, at det blev opretholdt som hotel. Jørgen Linde kom i sognerådet 1950 og forlod bestyrelsen i 1955. Kommunen købte hotellet i 1950, men solgte det igen i 1957, hvorefter planen om lejligheder blev realiseret, og folkebiblioteket flyttede ind i stueetagen i 1958.

I 1950 startede grundejerforeningens bestyrelse en lille ny tradition, idet man sendte en buket blomster til Frederik IX og dronning Ingrid som en velkomst på den forårsdag i april, hvor majestæterne forlagde residensen til Fredensborg.

Benzintanken på Slotsgade 25

Den 15. marts 1954 fik bestyrelsen meddelelse fra en beboer om, at der var planlagt et stort benzintankanlæg på hjørnet af Slotsgade/Helsingørsvej (Lundebakken). Det var anbefalet af sognerådet og amtsvejinspektoratet. Bestyrelsen ville gerne søge det hindret, og fredningsnævnet undrede sig også over, at anlægget var godkendt af kommunen. Det hed sig også, at Frederik IX under den følgende nytårskur havde bebudt sognerådet, at man havde ødelagt hans indkørsel til slottet. Under alle omstændigheder fortrød sognerådet tilladelsen og trak den tilbage. Benzinselskabet BP anlagde derefter sag mod sognerådet, og den blev anket helt til højesteret, hvor benzinselskabet fik medhold i sin klage. Kong Frederik IX og alle andre, inklusive grundejerforeningens medlemmer, måtte forlige sig med synet af en uskøn bygning ved runddelen – og sognerådet havde højesterets ord for, at de havde været dumme!

DE STORMFULDE 1960'ERE

Nye villakvarterer

Danmark havde oplevet en kraftig økonomisk vækst fra slutningen af 1950'erne, og biler var nu hvermands eje. Det betød blandt andet, at mange familier flyttede fra København til forstæderne og videre ud i provinsen, hvor byggegrundene endnu var billige. I Fredensborg var nøgleordet: vækst, og nye parcelhuskvarterer dukkede op i byens periferi. Listen herunder er ikke udtømmende og næppe helt fejlfri; men i oversigtsform kan nævnes nogle bebyggelser i perioden 1950-2000:

Toftegårdsvænget: De første 49 røde rækkehuse var opført omkring 1945. "Asminderød almennyttige Boligselskab" opførte 23 række- og kædehuse på Toftegårdsvænget/Mågevej i 1952. Yderligere 20 huse blev bygget 1957. Arealet blev desuden bebygget med 32 enfamiliehuse, såkaldte klyngehuse fra december 1968. De 12 ældreboliger ved siden af "Benediktehemmet" blev opført 1989.

Plantagevej: 16 rækkehuslejligheder blev bygget 1957, og yderligere 10 rækkehuse kom til i 1964.

Rådhushaven: Etagelejlighederne blev opført omkring 1960. Senere kom en del villaer til.

"Parken": Landstedet "Frederiksyndest", Benediktevej 18, var allerede udstykket til villagrunde 1934. På villa "Parken"s jord ved Benediktevej voksede ti 3-etages boligblokke med i alt 150 lejligheder op i perioden 1960-66. Fra 1977 fik boligerne status som ejerlejligheder.

Sørupvej m.m.: Byplanvedtægt nr. 6: Sørup by, (Hegnstrupgård) med åben og lav helårsbebyggelse blev godkendt i Boligministeriet 27. juli 1966.

Bakkedraget: De unikke huse med tilhørende kollektivcenter blev opført af arkitekten Jørn Utzon 1962-1963 for Dansk Samvirke. Helt usædvanligt for et så nyt byggeri blev de 47 gårdhuse fredet i 1987.

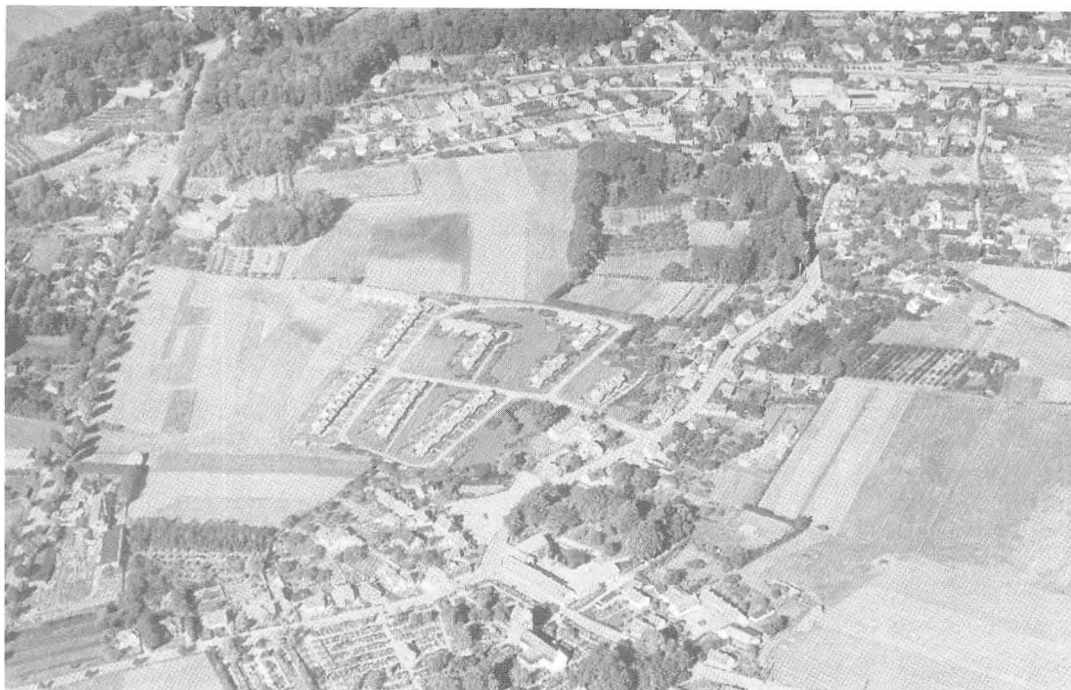
Rosenvænget: Vejen "Rosenvænget" blev anlagt i 1964, og 1. etape af bebyggelsen opført samme år. Etageejendommene på "Rosenvænget", i alt 3 blokke med 84 lejligheder opførtes 1966. "Borgerligt Socialt Boligselskab" opførte 13 toetages rækkehuse og 24 lejligheder i boligblokke, som fik deres eget navn: "Egeparken" i 1975-1976. Desuden blev der i 1993 bygget 66 rækkehuse + et fælleshus med fællesnavnet "Bøgelunden"

Asminderød: En ny byplanvedtægt for Asminderød 1965 gav plads til nye parcelhuse i det gamle landsbykvarter.

Kirkeleddet m.m.: "Lykkemosegård"s jorder blev udstykket til 70 parcelhusgrunde i 1965. Gården på Kastanievej 38 nedbrændte den 10. juli 1978.

Tjørnevej: 10 rækkehuslejligheder blev opført 1965.

Kovangen, Maglegårdsvej: Sognerådet gav tilladelse til udstykning af ca. 400 grunde på plantageejer E. V. Hardy-Hansens tidligere frugtplantage, "Fredensborg Søpark" i dec. 1966. Arealet blev bebygget med parcelhuse i flere byggeperioder op til år 1997.

Fredensborgs villakvarter set fra luften. Nederst i billedet ses Asminderød kirke, i forgrunden Toftegårdsvænget og Asminderødgade, der snor sig. Til venstre ses Kongevejen. Luftfoto: Sylvest Jensen, 1950'erne.

Hammersvej: 8 pensionistboliger opførtes omkring 1966.

Båstrupvej: "Humblebæk Boligselskab" opførte 48 rækkehuse og 15 dobbelthuse, heraf 30 pensionistboliger 1966-1967. 74 rækkehuse fik igangsætningstilladelse 25.3.1966 med indflytning fra 1.9.1967. Båstrupvej blev forlænget og udbygget 1972, da "Lejerbo" byggede 60 gårdhuse 1975.

"Asmundshøj": Parcelhusgrundene på de tre stikveje solgtes i juni 1966 og villaerne skød op i de følgende år.

Lystholm m.m.: "Lystholmgård", matr. 5a, Asminderød, blev nedrevet i sommeren 1968 og jorden udstykket til 56 rækkehuse. 82+110 lejeboliger blev opført af "Asminde-rød Almennyttige Boligselskab" 1983-1985. Yderligere 121 nye boliger stod færdige 1986.

Kirsebærhaven: Vejen "Kirsebærhaven" fik navn i november 1969, og "Kongevejens Bygge A/S" begyndte at sælge byggegrunde i udstykningen fra marts 1969.

Vilhelmsro: Partiel byplanvedtægt nr. 30 for et område af "Vilhelmsro" og "Ravnsbjerggård" blev vedtaget af byrådet 16.3.1971. På gården "Vilhelmsro"s marker skød enfamiliehusene op fra 1972.

Kirkeleddet: Arealet blev bebygget fra 1972.

Dannevang: "Ravnsbjerggård", matr. 10, Asminderød, blev købt af kommunen 1961. Gården blev nedrevet i februar 1968. Boligbyggeriet "Dannevang" begyndtes i 1973.

Nørredamsvej: Forlængelsen af Nørredamsvej dannede en helt nyt kvarter, der blev udstykket i 1973. En byplanvedtægt for området blev vedtaget 19.9.1974.

Lillevangsvej: Lokalplan F 11: Et boligområde syd for Dannevang (Lillevangsvej) blev vedtaget i byrådet 2.6.1980.

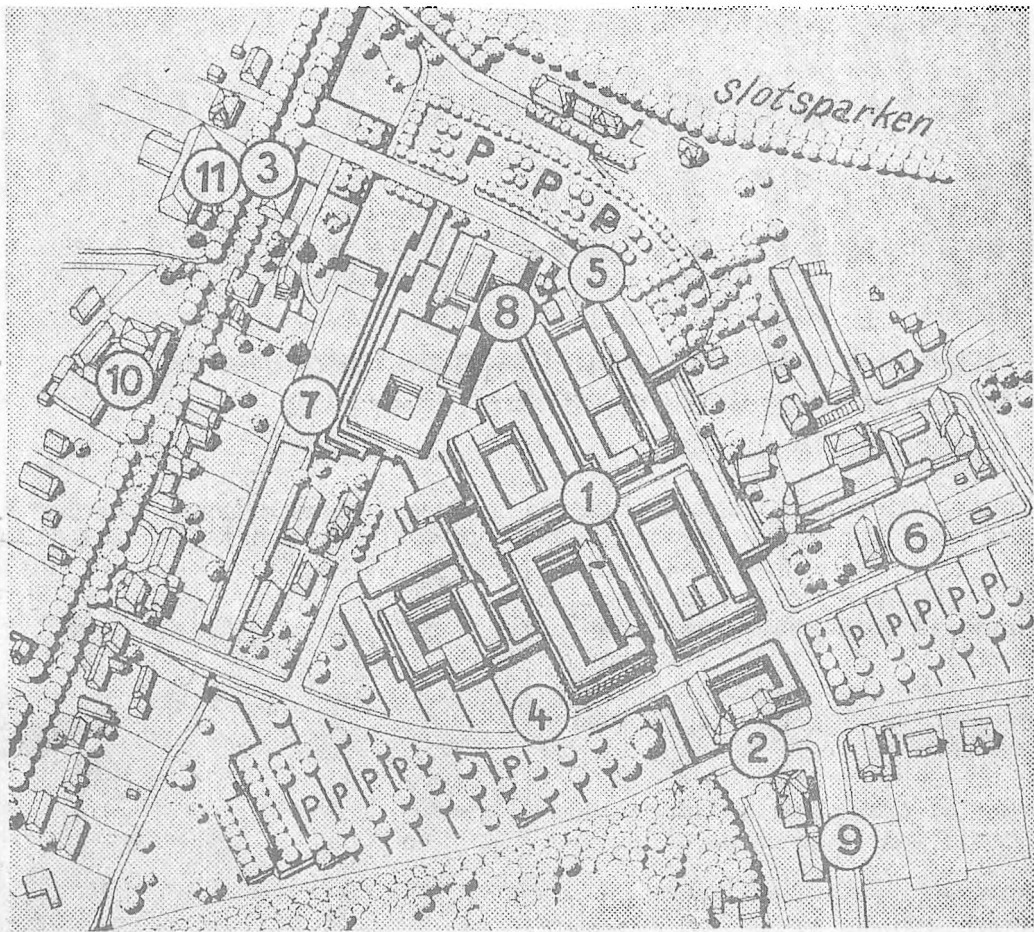
Man kunne roligt tale om et byggeboom: alene i året 1972 blev der opført 184 boliger i kommunen. Mange af de nye bebyggelser havde i skøderne en forpligtelse til at danne et økonomisk fællesskab om for eksempel drift og vedligeholdelse af fællesarealer, fællesantenneanlæg eller varmecentraler. Derfor dukkede der i 1970'erne mange små grundejerforeninger op med afgrænsede virkeområder og opgaver. Med det tvungne medlemskab skulle de vise sig at blive "konkurrenter" til den gamle, bredt dækkende grundejerforening fra 1903 i Fredensborg.

Byplanvedtægt nr. 17

Væksttanken havde også angrebet byens vise fædre, som derfor skred til at udarbejde en byplanvedtægt, der skulle være med til at skabe et bedre forretningsliv i bymidten. Til det hørte selvbetjeningsbutikker eller supermarkeder, som fra begyndelsen af 1960'erne bredte sig over hele Danmark. Byplanvedtægten indeholdt derfor nogle ret kontroversielle og omvæltende ideer til et stort centerbyggeri i bykernen omkring Jernbanegade og med flere nye vejgennemskæringer af byen. Den blev uden forudgående høring vedtaget af et stort flertal i sognerådet den 10. februar 1964. Men så brød uvejret løs. Mange ville hellere beholde den gamle idyl og den efterhånden ret forsømte købmandsgård i Jernbanegade 3, andre så deres ejendomme nedrevet eller stærkt beskåret af de nye vejgennembrud. Der rejste sig en proteststorm, som også ramte grundejerforeningens bestyrelse. Formanden, boghandler Nic. Arnstrup var som handlende positivt stemt for de nye tanker, men bestyrelsen var stærkt splittet i sagen og anså, at der også blandt medlemmerne ville være vidt forskellige synspunkter og forholdt sig derfor til en begyndelse passiv.

Imens udviklede protestbølgen sig. Der blev indkaldt til et stort borgermøde om byplanen på Asminderød Skole den 7. september 1964, hvor tilhængerne af planen med landsretssagfører Jørgen Linde i spidsen argumenterede for planen med de vækstmuligheder, byen i så høj grad trængte til. Kort tid efter indkaldte grundejerforeningens bestyrelse til et medlemsmøde på hotel "Prinsen" den 16. september for at få afklaret medlemmernes holdning. 2 referenter fra lokalpressen fik lov til at overvære mødet på betingelse af, at man "*kun refererede offentligt det som ønskedes*"(sic!). 160 medlemmer mødte op og mange gav deres besyv med, efter at kommuneingeniør Ole Saxtorph Kofod havde præsenteret planen. Blandt debattørerne var arkitekten, professor Peter Bredsdorff og forfatteren Ole Juul, begge arge modstandere af byplanen. Et nyt bycenter skulle ikke spolere Fredensborg, det kunne i stedet placeres ude i Asminderød! Formanden mente, at hver grundejer måtte protestere enkeltvis. Forsamlingen gennemtvang dog med stemmerne 156 for og 2 imod, at der skulle sendes en resolution med en protest formuleret i 7 punkter mod byplanen til sognerådet.

Ved folketingsvalget den 22.9.1964 blev der fremlagt protestlister mod byplan 17 på afstemningsstedet - noget, der vist ikke før var set. Ikke færre end 1.986 borgere underskrev protesten. På trods af, at den oprindelige byplan var vedtaget af sogne-

Skitseprojekt til Fredensborg butikscener: 1) Jernbanegade. 2) Helsingørvejen. 3) Slotsgade. 4 og 5) Nye gader. 6) Tinghusvej. 7) Langedam. 8) Torv. 9) Ny Asminderødvej. 10) Hotel Prinsen. 11) Store Kro. Projektet er udarbejdet af arkitekt Knud Svensson i samarbejde med kommuneingeniør O. Saxtorph Kofod.

Berlingske Tidende, 17.9.1964.

rådet med 12 stemmer mod 2, valgte man at behandle sagen på et nyt møde den 11. november 1964. Det blev en maratonforestilling på over 11 timer, som endte med at forslaget skulle revideres af et nyt hold byplanlæggere og behandles af et nyoprettet byplanudvalg.

På den efterfølgende generalforsamling i grundejerforeningen den 18. marts 1965 gik boghandler Nic. Arnstrup af som formand og blev afløst af hotelejer Kaj Strandberg, hotel "Prinsen". Sognerådets ændringsforslag til byplanvedtægten for Fredensborg blev igen endevendt på et medlemsmøde i grundejerforeningen i september 1965. De ca. 100 deltagere valgte Ole Juul til dirigent, og igen var modstanden hård og kritisk. Der blev vedtaget en resolution med følgende tekst:

"På et møde den 8.9.1965 har deltagerne vedtaget at henstille til sognerådet at søge fristen for indsigelse mod de fremlagte forslag til byplanvedtægten forlænget. Begrundelsen herfor er, at man med sagkyndig bistand vil lade udarbejde skitser til et ændringsforslag, der i højere grad end de fremlagte forslag tager hensyn til de indsigelser, der fremkom mod de oprindeligt fremsatte forslag for de samme områder".

En følge af den politiske uro var, at "Borgerlisten" blev stiftet som en tværpolitisk lokalliste 19.4.1966. Ved det følgende sognerådvalg opnåede listen ikke mindre end 4 pladser i sognerådet, og to af medlemmerne, nemlig Henning Måløe Jespersen og Børge Hjelm-Nielsen kom efterfølgende i grundejerforeningens bestyrelse. Det var nemlig en af Borgerlistens erklærede målsætninger at være repræsenteret i så mange foreningsbestyrelser som muligt. Efter årelang strid med både inhabilitets- og injuri-sager vedtog sognerådet endeligt byplan 16, 17 og 18 for Fredensborg, juni 1969. I dag kan enhver konstatere, at hovedtrækkene i den oprindelige byplan 17 er ført ud i livet....

Skal grundejerforeningen nedlægges?

På generalforsamlingen i 1968 blev der stillet forslag om nedlæggelse af grundejerforeningen. Til det svarede formanden Kaj Strandberg, der gik af på grund af flytning fra byen: *"I forhandlingsprotokollen kan læses om år, hvor foreningen har beskæftiget sig med ret ligegyldige ting, uden at det har givet grund til ophævelse (af foreningen), og formålsparagraffen om varetagelse af fælles interesser har stadig gyldighed".* Det viste sig da også, at der absolut ikke var stemning for ophævelse. Grosserer Børge Hjelm-Nielsen blev hans efterfølger, dog kun i kort tid. Året efter blev der ikke indkaldt til generalforsamling, og da bestyrelsen mødtes i oktober 1969 blev formanden bebrejdet, at han ikke trods opfordringer havde indkaldt til møde. Man vedtog at udskyde årets generalforsamling til 1970, *"da der ikke var nogle særlige sager der pressede sig på. Det vedtoges herefter, at tiden indtil næste generalforsamling skal bruges mere aktivt i foreningsarbejdet end den i den sidste tid har været brugt".*

Ved generalforsamlingen den 11. maj 1970 konstaterede dirigenten, at den var lovligt indvarslet, uanset at vedtægterne foreskrev, at generalforsamlingen skulle afholdes i marts måned! Formanden, Børge Hjelm-Nielsen gik af, og hans afløser blev driftsleder Henry Bengtsson, som samlet over to perioder sad på posten i 12 år.

VÆKSTÅR 1970-1989

Kommunalreformen

Kommunalreformen blev gennemført den 1.4.1970. Der havde været en del debat om en eventuel deling af kommunen øst/vest og sammenlægning med Karlebo kommune. Men geografisk skete der ingen større ændringer af Asminderød-Grønholt kommune, der skiftede navn til Fredensborg-Humlebæk kommune i 1971. Til gen-

gæld fik kommunen langt større midler at råde over til løsningen af de mange nye opgaver, der blev lagt ud til kommunerne sammen med et bloktilskud fra staten. Sognerådet skiftede navn til byråd, og den lokale forvaltning blev udbygget til at løse de kommende års administrative opgaver.

For grundejerforeningen var det signalet til også at skifte stil. Nu skulle den lidt efter lidt blive et accepteret høringsorgan og en forhandlingspartner for byrådet og andre myndigheder, når nye tiltag skulle gennemføres inden for foreningens interesseområde. Men forudsætningen var, at tilstrækkelig mange medlemmer stod bag foreningen. Og byrådet så gerne, at grundejerforeningen gik i spidsen for selv at bidrage til løsning af de sager, de blev involveret i. Det skulle vise sig at blive et langt, sejt træk gennem årene med mange nederlag og skuffelser, men også med positive resultater.

Nye love

Til en begyndelse nedsatte foreningen et lovudvalg, der skulle modernisere de gældende love fra 1934. Arkitekt Sten Hansen barslede med et forslag, som blev vedtaget på generalforsamlingen den 10. maj 1971. Formålet var i 1934 blot "at varetage fælles interesser". Nu blev det præciseret:

"§2.1: Foreningen er en sammenslutning af grundejere, der har til formål at varetage alle grundejeres interesse ved gennem forhandling med myndigheder og organisationer at søge at nå frem til den for grundejerforeningens medlemmer bedst mulige løsning på baggrund af redelig og saglig orientering om problemerne."

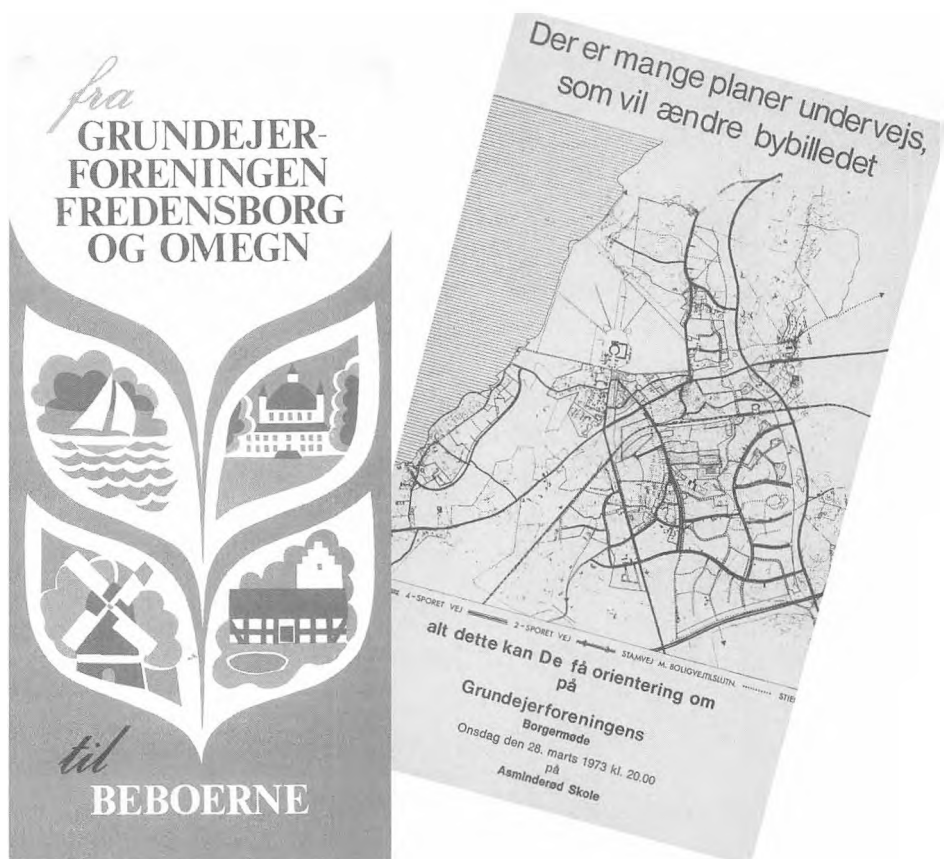
Man forlod den besværlige kontingentberegning efter grundskyld og lod generalforsamlingen fastsætte det årlige kontingent. Mange af paragrafferne fra 1934 havde helt mistet berettigelsen, og de forsvandt. Bestyrelsen blev reduceret fra 9 til 7 medlemmer, og formanden skulle fremover vælges på generalforsamlingen, ikke udpeges af bestyrelsen.

Da lovene – nu i bedre overensstemmelse med moderne sprogbrug kaldt vedtægter – på ny blev revideret i 1996, fik formålsparagraffen en ny drejning:

"Grundejerforeningens formål er at varetage medlemmernes nuværende og fremtidige fælles interesser af enhver art i forbindelse med de under foreningens område hørende ejendomme. Foreningens formål er desuden at tilrettelægge forskellige arrangementer, der kan have almen interesse for foreningens medlemmer."

Medlemshvervning

Synliggørelse var en nødvendighed for foreningen, hvis man skulle fastholde eller øge medlemsskaren. I de første årtier var det først og fremmest resultaterne, der talte. Senere blev det sværere at bryste sig af store bedrifter. Fra tid til anden forsøgte

To af foreningens pjecer til uddeling. Den ene agiterer for medlemskab 1971 og den anden er fra borgermødet om dispositionsplanerne 28.3.1973.

foreningens bestyrelse gennem annoncer eller breve at agitere for tilslutning til grundejerforeningen. Efterhånden som der dukkede mange nye grundejerforeninger op, hvor der var pligtigt medlemskab, blev det endnu mere nødvendigt for bestyrelsen at fortælle om fordelene ved at stå sammen i den gamle grundejerforening. Derfor måtte man målrette en række tilbud og aktiviteter direkte til medlemmerne. I alle årene frem til 2003 kom der et afvekslende arrangementstilbud til medlemmerne: foredrag, film, virksomheds- og institutionsbesøg og ekskursioner m.m. Omfanget bestemtes af den til enhver tid siddende bestyrelses kreativitet, kontakflade og især arbejdssevne.

Et godt eksempel på et vellykket medlemsarrangement var grundejerforeningens borgermøde om de nye dispositionsplaner for Fredensborg på Asminderød Skole den 28. marts 1973. En indbydende pjecer med kort, der viste planerne for veje, bebyggelsens fordeling og institutioner i området blev uddelt til grundejerne som appetitvækker. Resultatet viste sig hurtigt: medlemstallet steg fra 204 i 1970 til 420 medlemmer i 1973.

Initiativrådet

Allerede i 1962 havde hotelejer Kaj Strandberg udkastet tanken om et Initiativråd, der kunne påtage sig fællesopgaver for byen og skabe samarbejde og koordination mellem foreningerne. Handels- og Håndværkerforeningens formand, købmand Georg Nielsen arbejdede videre med tanken.

Grundejerforeningen, repræsenteret ved formanden, Henry Bengtsson og næstformanden, arkitekt Sten Hansen, deltog i det forberedende arbejde, før Initiativrådet blev dannet den 12. maj 1971 med direktør E. Wagner Christensen som formand. Den første og største opgave var at arrangere byfesten ved 250 års byjubilæet den 11. oktober 1972. Det blev en kæmpesucces med en "Østerport" og en "Vesterport" i Jernbanegade, hvor butikkerne fik kunstigt bindingsværk og de handlende klædte sig ud i gamle dragter. Den næste opgave var indsamling til en mindesten for kong Frederik IX, afsløret grundlovsdag 1974. Derefter blev aktiviteterne færre og mindre omfattende, og Initiativrådet opløste sig selv i oktober 1986.

Sagen, der forliste

Kommunen købte villaen på Frederiksyndestvej 3 i februar 1967. I 1973 fremlagde skoleudvalget en plan om at indrette en observationsklinik for nogle adfærdsvanskelige elever i villaen. Grundejerforeningen vedtog at støtte grundejerne i deres protest, da man mente, det var ulovligt i henhold til grundejernes servitutter at etablere en offentlig institution midt i boligområdet. Klinikken åbnede den 1.9.1973 trods beboerprotesterne. En anke til amtsrådet og efterfølgende til boligministeriet viste sig resultatløs, og sagen blev opgivet.

Samarbejde med andre grundejerforeninger

Bestyrelsen havde kigget i glaskuglen og set, at der i fremtiden ville komme mange flere grundejerforeninger i kommunen. Inspireret af det succesrige samarbejde i Initiativrådet blev der derfor inviteret til et fællesmøde i efteråret 1971 mellem repræsentanter for de forskellige grundejer- og beboerorganisationer i hele kommunen. Mødet havde karakter af en informationsaften, hvor de enkelte foreningers repræsentanter redegjorde for deres formål og virksomhed samt medlemstal. Desuden drøftede man, hvad foreningerne kunne bruge hinanden til og hvilke opgaver, man eventuelt kunne samarbejde om. Den 13.12.1971 blev "Samarbejdsudvalget for grundejerforeningerne i kommunen" formelt oprettet. De 5 tilsluttede grundejerforeninger repræsenterede omkring 1.000 medlemmer, og den første fællesopgave blev defineret: at organisere en storskraldsordning i kommunen. Desuden ville man arbejde med fælles arrangementsvirksomhed.

Storskraldsordningen

Den såkaldte dagrenovation, som bestod i at køre grundejernes husholdningsaffald bort, blev sat i system af kommunen, da man indførte et fælles dagrenovationssystem fra 1. januar 1932. Samtidig påbød kommunen, at alle skulle anskaffe skarnkasser. Affaldet blev læsset på en åben vogn, og noget drattede af i blæsevejrtil gene for grundejerne, hvilket grundejerforeningen i 1947 fandt grund til at anker over. De tunge, uhåndterlige skarnkasser var ikke lette at rengøre og blev afløst af papirsække på stativer i 1962.

Den 2. november 1970 henvendte grundejerforeningen sig til byrådet og foreslog, at kommunen oprettede en ordning med indsamling hos grundejerne af storskrald eller grovrenovation, som idémanden, den senere bygningsinspektør Erik Jensen, kaldte det. Som navnet angav, var der tale om større, kasserede genstande og haveaffald, som ikke kunne lægges i papirsækkene med dagrenovationen. Forvaltningen og byrådet tyggede længe på spørgsmålet, faktisk over 5 måneder, før der kom svar tilbage den 20. april 1971. Man lod den gode idé vandre tilbage til ophavsmændene og opfordrede dem til at etablere en privat ordning. Da ordningen var tænkt at skulle omfatte hele kommunen, blev det nu en prøvesten for det nyligt etablerede samarbejdsudvalg. Skulle det blive storskrald eller "storskratt", som sekretæren lidt galgenhumoristisk skrev i margenen på forhandlingsprotokollen?

I foråret 1972 var man kommet så vidt, at man kunne udsende et brev til samtlige grundejere i kommunen med orientering om ordningens indhold og vilkår. I det regulativ, som var blevet udarbejdet, krævede man at haveaffaldet, aviser og flasker m.m. skulle bundtes eller samles i let håndterlige beholdere eller kasser og sammen med kasserede brugsgenstande henlægges ved ejendommens indkørsel.

"Bortkørsel af stort husholdningsaffald, kasserede brugsgenstande og haveaffald finder sted 1 gang i hver måned i tiden 1. april til 31. oktober. Deltagelse i ordningen sker på abonnementsbasis med en abonnementsafgift for året 1972 på 50 kr., hvortil kommer gældende merværdiafgift."

Det var installatør Erik Knoop fra bestyrelsen, som påtog sig det praktiske arbejde med at administrere ordningen. Entreprisen blev givet til vognmand Jørgen Lenskjær, og hans hustru Anni Lenskjær blev forretningsfører og varetog regnskabet for ordningen efter Erik Knoops død.

Forsøget kom godt fra start, og allerede året efter var der ca. 250 abonnenter. Men i årenes løb faldt antallet, så det var svært at få økonomien til at løbe rundt. Helt galt blev det, da kommunen indførte et nyt takstsystem, der trådte i kraft 1. april 1990 med væsentligt forhøjede lossepladsafgifter. På dette tidspunkt var der allerede tegnet abonnementsaftaler for perioden 1.4-31.10.1990, og vognmanden kom personligt til at hefte for de øgede udgifter på 200 kr. pr. ton. Grundejerforeningen søgte om dispensation, men det blev afslået af principielle grunde.

Containerpladsen på Højvangen i Fredensborg. Foto: Anne Friis, 1993.

Storskraldsordningen ophørte i 1993, da en abonnementsordning med de nye afgifter ville blive urealistisk dyr for medlemmerne. En anden sag var det, at tiden nu var moden til at lade kommunen overtage opgaven i forbindelse med de containerpladser, der siden 1975 var blevet etableret i de to bysamfund. Efter ihærdigt pres fra grundejerforeningen udvidede kommunen i 1995 genbrugspladserne og med fornødent opsyn og bemanning fungerer de tilfredsstillende, om end ikke alle grundejere har let ved at få transporteret storskraldet til genbrugspladserne.

Grundejerforeningen for Asminderød landkommune

Grundejere i landområdet mellem de to store grundejerforeninger i Fredensborg og Humlebæk sluttede sig i 1907 sammen i "Grundejerforeningen for Asminderød landkommune". Der var omkring 40 medlemmer i de første år, i 1955 var tallet steget til 180 medlemmer. Men den 12.12.1972 besluttede man at nedlægge foreningen og lade medlemmerne overgå til grundejerforeningerne i Fredensborg og Humlebæk. Formuen fordeltes forholdsmæssigt med 3/4 til Fredensborg Grundejerforening og 1/4 til Humlebæk Grundejerforening.

Boligkommissionen

Et lille, men talende eksempel på, at grundejerforeningerne indgik i det kommunale hierarki fik man, da byrådet oprettede en boligkommission på 10 medlemmer, der

trådte i funktion den 1. januar 1975. Grundejerforeningerne fik nemlig tildelt en plads, som blev besat med installatør Erik Knoop, Sørup.

Vold og hærværk

Et groft overfald på en 82-årig tidligere skovfoged bragte sindene i oprør i 1976. Grundejerforeningen krævede en bedre politiindsats mod den stigende vold, hærværk og kriminalitet i Fredensborg. På et møde i Fredensborg Initiativråd vandt grundejerforeningens repræsentanter gehør for kritikken. Man overvejede seriøst, om der burde etableres frivillige vagtværn, og politimester Jørgen Nielsen, Helsingør modtog protestskrivelse fra 50 kvinder i Fredensborg. Resultatet blev et løfte om hyppigere patruljering. Men tid efter anden dukkede emnet op igen, foranlediget af en aktuel hændelse.

Et grundejerråd

I 1978 afløstes Henry Bengtsson af major Bent Løber på formandsposten. Som militærmand var han vant til organisation og ledelse, og han fortsatte den nye ledelsesstil. "Samarbejdsudvalget af grundejerforeninger" havde efter starten af storskraldsordningen ikke fungeret så tilfredsstillende. Men Bent Løber mente, at det kunne være værdifuldt at skabe et talerør, som omfattede samtlige grundejerforeninger i Fredensborg og deres medlemmer. En arbejdsgruppe, der omfattede flere grundejerforeninger, indkaldte til en stiftende generalforsamling 30.4.1980, og dermed var paraplyorganisationen "Sammenslutningen af grundejerforeninger i Fredensborg og omegn" en realitet. Den repræsenterede 874 medlemmer.

Den nye sammenslutnings første medlemsmøde 5.11.1980 var en energispare-aften på Fredensborg Bibliotek. Energikonsulent Knut Olav Skogøy, Fredensborg fortalte om sparemuligheder og repræsentanter for pengeinstitutterne gav råd om finansieringsspørgsmål. I 1985 var der på ny medlemsmøde i Marinestuen, Asminderød Kro om sikring af hjemmet mod indbrud under devisen: "Stop tyven, før han stjæler", og der blev uddelt mærkater med teksten "Naboovervågning".

I 1988 konstaterede bestyrelsen at "Sammenslutningen af Grundejerforeninger" ikke fungerede mere. Måske har årsagen været, at paraplyorganisationens repræsentanter ikke havde ressourcer til både at varetage bestyrelsesopgaverne i deres egen forening og i sammenslutningen? Formanden Ole Birch og kassereren Helge Hansen afleverede den beskedne formue til "Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn" og opnåede til gengæld at blive udnævnt til æresmedlemmer – for øvrigt de to eneste hidtil i foreningen.

"Hold byen ren"

Byens forskønnelse lå grundejerforeningen på sinde. Turisterne og byens egne borgere skulle gerne kunne færdes på veje, der ikke var beskidte og uhumske. Derfor iværk-

satte man i 1984-1985 en "Hold byen ren"-kampagne. Der blev udsendt et medlemsbrev om kampagnen. Desuden allierede man sig med "Dyrefondet" og købte æsker med plastposer i forretningerne til brug for opsamling af hundelorte. Teksten på poserne var ikke til at tage fejl af: "Hundeejer: vis hensyn!!" Grundejerforeningen bad desuden om, at kommunen opstillede affaldsstativer i bymidten og påpegede ubehaget ved det omsiggribende drikkeri på Lille Torv. Kampagnen blev gentaget et par år efter, men konklusionen var, at det kun hjalp en kort tid.

Stop støjforureningen!

Knap var den ene kampagne til ende, før man iværksatte en ny, denne gang i samarbejde med Humlebæk Grundejerforening. Mange grundejere havde klaget over den hensynsløse brug af støjende haveredskaber og kædesave, som ødelagde friluftslivet for folk i nabolaget. De forlangte, at der blev indført begrænsninger, især i weekenden. En henvendelse til kommunen blev besvaret den 16.6.1989 med, *"at man ikke agter at udarbejde bestemmelser om tidsmæssig begrænsning i brug af motordrevet værktøj"*. De to grundejerforeninger tog i stedet affære og indrykkede annoncer i Lokal-Avisen og opfordrede grundejerne til at tænke på naboerne. Man henstillede, at der kun blev arbejdet med de larmende genstande om formiddagen til kl. 13.00 og tilføjede: *"så ville alle borgerne i vore to dejlige bysamfund kunne ånde i fred og ro og i en endnu højere grad nyde vores helt enestående natur – UDEN LARM"*.

Denne appel blev bragt som annonce gennem flere år. I 1994 skete det under devisen: *"Tænk før du slår!!! – vi andre skal høre på det..."*.

NYE SIGNALER 1990-2003

Fokus på miljø og energi

Kommunen startede i august 1989 et forsøg med affaldssortering af dagrenovationen i Dannevang-, Kirkeleddet- og Båstrupvej-kvartererne. Det blev bifaldet og støttet af grundejerforeningen. Året før havde Fredensborg-Humlebæk kommune indgået en aftale med Helsingør kommune om opførelse og drift af et fælles biogasanlæg. Derfor var der behov for en stor og konstant levering af biomasse til anlægget, og sorteringen i bioaffald og restaffald i to sække på stativer blev fastlagt ved et nyt regulativ for dagrenovation. Fra 23.9.1991 skulle alle husholdninger i kommunen sortere affaldet. Grundejerforeningen følte sig foranlediget til at protestere over en bestemmelse i det nye regulativ, om at affaldsstativerne skulle placeres højst 8 meter fra vej og fik ændret afstanden til 20 meter. Den nye tilslutningsafgift for landboere med tømning af septiktanke blev ligeledes kritiseret.

Biogasanlægget i Helsingør blev indviet under stor festivitas i 1993. Men lige fra starten var der drifts- og miljøproblemer, så produktionen blev stoppet i 1997. Anlægget

blev endeligt lukket i juni 2000, hvorefter Teknisk Udvalg med beklagelse måtte annullere den fortsatte affaldssortering hos grundejerne.

"Fredeligt som i en præstegårdshave"

Formanden i perioden 1988-1994, bankbestyrer Anders Egelund kunne konstatere, at der ikke var de store problemer eller opgaver at tage sig af i årets løb, når han aflagde beretning på generalforsamlingerne. "*Her er fredeligt som i en præstegårdshave*", som han udtrykte det.

Foreningen kom dog med en protest til kommunen, fordi byrådet i perioden 1. juni – 1. august 1991 havde vedtaget at slukke gadebelysningen i nattetimerne i et forsøg på at spare lidt energi. Grundejerne følte sig utrygge, og protesten blev taget til følge.

Stribevis af medlemsarrangementer

Fra 1991 og resten af perioden til 2003 lægges hovedvægten i grundejerforeningens arbejde over på arrangementsvirksomhed. Det første medlemsmøde i denne periode blev afholdt den 16.1.1991 på Fredensborg Bibliotek. Overbibliotekar Ernst Tursø viste lysbilleder om det gamle Fredensborg i 2 1/2 time! for de 40 deltagere. Trods denne voldsomme udfordring til medlemmernes tålmodighed, noterede sekretæren i protokollen, at mødet havde været en succes. Nu havde bestyrelsen fået blod på tanden, og i de følgende år lokkede de medlemmerne med adskillige arrangementer både forår og efterår. Det vil føre for vidt at opremse alle medlemsmøderne, men i flæng kan nævnes:

13.2.1992: Møde i Fredensborghallen med kriminalinspektør Gunnar Lindén, Helsingør og vicekriminalkommissær Bent Andersen, Det Kriminalpræventive Råd. Stop tyven – før han stjæler! 45 deltagere.

26.4.1992: Besøg på det nye biogasanlæg i Helsingør, Energivej 25. 45 deltagere.

10.2.1993: Møde på "Loftet", Lyhnesvej med borgmester Svend Erik Christiansen om hans visioner for de næste 4 år med særligt henblik på grundejernes interesser.

2.3.1993: Besøg på Fredensborg Slot med slotsforvalter Jørgen Riber.

9.3.1993: Besøg på brandstationen med beredskabschef Hans-Christian Høgh. 30 deltagere.

Da advokat Hanne Emmeluth i 1994 overtog formandsskabet, ønskede hun at fastholde en kraftig profilering af foreningen og fortsatte medlemsaktiviteterne. Her er nogle få eksempler:

6.9.1994: Slentretur med Kurt Ravnbak i slotshaven. 50 deltagere.

5.10.1994: Møde med havearkitekt Fritz Hermansen, Det Danske Haveselskab i Fredensborghallens cafeteria. 30 deltagere. Underskud: 2.000 kr., halleje: 700 kr.

9.11.1994: Foredrag af Kåre Teilmann, Nødebo: "Bodyguard for kongefamilien" i Sognegården. 55 deltagere. Overskud: 225 kr.

19.2.1997: Besøg i Gunnar Hustedes Orgelbyggeri, Højvangen 13. 30 deltagere.

17.9.1997: Virksomhedsbesøg på Dansac, Lille Kongevej. 45 deltagere.

Nye vedtægter og logo

Hanne Emmeluth måtte som advokat savne flere præciseringer i vedtægterne fra 1971, blandt andet undrede hun sig over, at der ingen steder var omtalt, hvem der tegnede foreningen. Også formålsparagraffen fik hun udvidet i 1996, således at arrangementsvirksomheden indgik i foreningens formål som omtalt ovenfor i afsnittet "Nye love". Foreningens brevpapir blev efter en konkurrence prydet med et flot logo i form af en tegnet gadelygte fra Slotsgades renovering i 1992. Hendes aktive virke som formand blev desværre stoppet ved hendes alt for tidlige død 9.10.1998.

Overlærer Ivan Kemnitz overtog formandshvervet 1998-2001, hvorefter den nuværende formand, Anders Tonsgaard blev valgt til at føre foreningen ind i jubilæumsåret 2003. I begge formænds "regeringstid" er arrangementsvirksomheden fortsat med uformindsket styrke. Nogle flere eksempler kan anføres:

5.3.1998: Medlemsbesøg på Akzo Nobel, Præstemosevej 2-4. 40 deltagere.

26.3.1998: Besøg på Armada Shipping A/S, Kongevejen 2. 45 deltagere.

8.8.1999: Besøg hos Ellen Emmeluth, "Fredsgården", Brønshulevej 8. 20 deltagere.

23.8.1999: Besøg i Pétanqueklubben ved Fredensborghallen. 20 deltagere.

8.9.1999: Besøg på det ny flymuseum i Helsingør. 25 deltagere.

21.2.2001: Besøg på Helsingør Politigård. Rundvisning af Finn Andersen.

7.6.2001: Besøg på H. P. Danielsens bambusplanteskole "Dansk Bambuskultur", Hillerødvej 83. 60 deltagere. Dårligt vejr.

7.10.2001: Tur til Gurre sø med naturvejleder Søren Jessen som guide "I kong Valdemars fodspor". 22 deltagere.

8.6.2002: Bustur til Landbohøjskolen. Guide: Fonsbæk. 50 deltagere.

Aktuelle opgaver

Fra 1999 blev foreningen repræsenteret i et bygningsforbedringsudvalg, som var nedsat af byrådet 25.1.1998 i medfør af en ny byfornyelseslov. Desuden er grundejerforeningen fra 2002 med i Lokalradionævnet.

Grundejerforeningen har to aktuelle mærkesager: Man vil gerne have Lykkemosen genoprettet som et rekreativt grønt område med borde og bænke. Desuden går man til kamp mod skærmpflanzen bjørneklo, som truer med at brede sig på mange grønne arealer og udrydder al anden flora i området.

I jubilæumsåret 2003 kan "Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn" se tilbage på hundrede år, som har været præget af fremdrift og stagnation i stadigt veksellende perioder, men altid

TIL GAVN OG GLÆDE FOR BYENS BORGERE OG FORENINGENS MEDLEMMER

Lidt Gas og Vand *udenfor Rationen*

Mel.: Til Pinse, naar Skoven . . .

I AFTEN vi samles paa Kroen til Fest,
vi „gasser“ os alle som Vandværkets Gæst,
og da det jo sikkert er sidste Gang,
saa vil vi nu synge en lille Sang.
Tralala la la, Tralala o. s. v.

Se, den Gang vi ej havde Vand eller Gas,
vi maatte os klare med gammeldags „Das“,
og naar paa Komfuret vi skulde ha' Fyr,
saa havde vi altid et farligt Myr.

Og skulde vi Vand til en Kaffetaar ha',
saa maatte vi pumpe den halve Dag;
nu drejer vi bare paa Vandhanen blot,
selv om det til Tider har været lidt smaat.

Paa Gaden Belysningen ej var saa go',
Petroleumslygterne osede jo;
men saa blev det bedre, ja, det var en Spas,
for nu kunde Lygterne brænde ved Gas.

Og naar vi saa vores Generalsamling holdt,
saa godkendtes Regnskabet altid saa stolt,
for Albert og Kure, som var Revisorer,
forinden havde faaet mange Sjusser saa store.

Kan De huske da vi skulde Vandvognen ha',
men hvor skulde vi dog faa Pengene fra;
vi laved' i Parken en Vandvognsbasar,
ja, saa var den Sag baade klappet og klar.

Vi havde et gyseligt Rædselskabinet,
man aldrig til Mage i Landet har set,
for 10 Øre ku' man faa Lov til at se
lige igennem Maven paa Guldsmed Jenné.

Naar dengang i Byen der udbrød en Brand,
saa mangled' til Sprøjten jo altid der Vand;
lidt Vand i en Spand Folk kom rendende med,
og Huset det brændte selvfølgelig ned.

Nu har vi et Brandvæsen, hurtigt og smart,
til Branden det kommer i susende Fart,
og Huset det bliver ej jævnet med Jord,
se, det kan vi takke vort Vandvæsen for.

Se, den Gang at Gasværket startet det blev,
med Penge til Aktierne vældigt det kneb,
for 30,000 det skulde vi ha',
saa vi maatte dybt ned i Kassen jo ta'.

Og Aktierne fik vi jo tegnet tilsidst,
men Udbyttet det var jo temmeligt trist,
de første Par Aar ikke Bonus det ga',
i Dag var det rart flere Aktier at ha'.

Og derfor i Aften vi takker de Mænd,
som den Gang for Sagen sig lagde i Spænd,
en Tak for det Arbejde, som der blev gjort,
til Gavn for vor By, for det Fremskridt saa stort.

*Byens lejlighedsdigter, snedkermester Christian
Olsen, ("Spån"), Ligkistefabrikken er mester for
denne vise fra en fest for vandværket.*

Efterskrift

Ved udarbejdelsen af historien om vores ældste grundejerforening i kommunen har jeg kunnet drage fordel af et omfangsrigt kildemateriale. Heldigvis har tidligere bestyrelser og afgåede bestyrelsesmedlemmer været så fornuftige at aflevere gamle forhandlingsprotokoller og regnskaber til Fredensborg-Humblebæk Lokalhistoriske Arkiv, hvor materialet kan opbevares og anvendes under betryggende forhold.

Men protokollerne udgør ikke en ubrudt række, og derfor har det været nødvendigt at inddrage sekundære kilder i et vist omfang. Den navnkundige kommunesekretær Valdemar Seeger redigerede fra 1902 til 1936 den lokale avis "Avertissementstidende for Fredensborg og Omegn", hvori han skrev om døgnetts store og små begivenheder. I anledning af avisens 25 års jubilæum 1927 skrev han en længere oversigtsartikel om udviklingen i kommunen gennem de 25 år på grundlag af de oprindelige avisnumre. Den blev bragt i føljetonform over hele to årgange og er selvfølgelig præget af hans viden om sagernes videre skæbne, som i sagens natur ikke kunne fremgå af de oprindelige artikler. I Lokalhistorisk Arkiv findes en udskrift af hele artikelserien: "Fredensborg og Asminderød-Grønholt Kommune gennem 25 Aar 1902-1927", som jeg har gjort udstrakt brug af.

I marts 2003 udkom Claus Bitsch Ellekær Madsen: "Fra Fredensborg. Bygninger -- Borgere -- Begivenheder". Jeg havde fornøjelsen at medvirke i redaktionskomiteen, som havde et forbilledligt samarbejde med forfatteren. De erfaringer og den viden, som arbejdet medførte, har været en stor inspirationskilde for mig til den foreliggende bog.

Endelig skylder jeg en tak til nuværende og tidligere formænd og bestyrelsesmedlemmer for deres meddelsomhed, og ikke mindst til Fredensborg-Humblebæk Lokalhistoriske Arkiv, hvis righoldige samlinger har været et næsten uudtømmeligt "skatkammer" for mig.

Ernst Tursø

Formænd for Grundejerforeningen for Fredensborg og omegn"

Sagfører Christian Linde 1903-1908.
Højesteretssagfører Charles Shaw 1908-1918.
Birkedommer R. W. C. Jork 1918-1919.
Grosserer Francis Zachariae 1919-1921.
Branddirektør Otto Skeel 1921-1933.
Højesteretssagfører Guy Shaw 1933-1948.
Skræddermester Niels Peter Hansen 1948-1950.
Købmand Kaj Liebst 1950-1957.
Boghandler Nic. Arnstrup 1957-1965.
Hotelejer Kaj Strandberg 1965-1968.
Grosserer Børge Hjelm Nielsen 1968-1970.
Driftsleder Henry Bengtsson 1970-1978.
Major, direktør Bent Løber 1978-1983.
Direktør Ole Birch 1983-1984.
Driftsleder Henry Bengtsson 1984-1988.
Bankbestyrer Anders Egelund 1988-1994.
Advokat Hanne Emmeluth 1994-1998.
Overlærer Ivan Kemnitz 1998-2001.
Direktør Anders Tonsgaard 2001- .

Grundejerforeningens bestyrelse fotograferet ved "Tuborg-egen" på Kastanievej, marts 2003. Fra venstre: Anni Lenskjær, Anders Tonsgaard, Nete Rasmussen, Hans-Christian Høgh, Gurli Mortensen, Connie Bro og Morten Bentsen.

Grundejerforeningens bestyrelse 2003:

Anders Tonsgaard, Lykkemosevej 10. Formand. Valgt 2001.
Hans-Christian Høgh, Tranevej 2. Næstformand. Valgt 1991.
Morten Bentsen, Asminderødgade 37 A. Kasserer. Valgt 1997.
Connie Bro, Rosenvænget 4. Sekretær. Indtrådt i bestyrelsen januar 2003.
Anni Lenskjær, Humlebækvej 46. Valgt 1983.
Agnete (Nete) Rasmussen, Hammersvej 4. Valgt 1999.
Gurli Mortensen, Plantagevej 29. Valgt 2002.

Kilder

I Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Arkiv, Jernbanegade 3, 3480 Fredensborg kan man finde alle de nedenfor nævnte arkivalier med undtagelse af grundejerforeningens nyeste forhandlingsprotokol og korrespondance. Desuden henvises til den trykte litteratur, der kan lånes på biblioteket.

Arkivalier

Forhandlingsprotokol for Asminderød-Grønholt Landkommune. 1933-1972.
 Forhandlingsprotokol for Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn. 1.7.1929-9.9.1981.
 (Kassebog) Statusbog for Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn. 1917-1947.
 Kassebog for Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn. 1927-1945.
 Korrespondancemappe for Grundejerforeningen 1968-1976.
 Korrespondancemappe for Grundejerforeningen 1989-1994.
 Korrespondancemappe for Grundejerforeningen 1994-1998.
 Lokalhistorisk Arkivs læg med avisudklip og arkivalier.
 Medlems- og ejendomsliste for Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn. 1928-1929.
 Medlemsprotokol for Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn. 1934-1955.
 Referat af ordentlig Generalforsamling i Foreningen af Grundejere i Fredensborg-Asminderød og Omegn Torsdag den 30. Juni 1921. 39 sider.
 Regnskabsbog for Grundejerforeningen for Fredensborg og Omegn 1947-1981.

Litteratur

Christensen, Find: Sognerådet år 1900. Findes i: Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening. Årbog 2000, side 25-31.
 Fredensborg-Humlebæk Kommuneatlas. Byer og bygninger 2001. Kulturarvsstyrelsen, 2003. 45 sider.
 100 år med handel og håndværk. Handels- og Håndværkerforeningen 1888-1988. 40 sider.
 Kendelse afsagt af den under 7. November 1907 nedsatte Landvæsenskommission angaaende Tilvejebringelsen af et samlet Vandafledningssystem for Dele af Fredensborg og Asminderød Byer. 35 sider.
 Larsen, Bent Skov: Foreningsliv i kommunen. Findes i: Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening. Årbog 2000, side 32-37.
 Larsen, Bent Skov: Kommunens indbyggertal (1901). Findes i: Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening. Årbog 2000, side 18-25.
 Love for Foreningen af Grundejere i Fredensborg, Asminderød og Omegn. Vedtaget paa den ordentlige Generalforsamling den 31. Marts 1908, delvis ændrede den 27. Marts 1909. 8 sider.

Love for Foreningen af Grundejere i Fredensborg, Asminderød og de omliggende Byer Endrup, Sørup m.v. 15. August 1934. 8 sider.

Love for Grundejerforeningen for Fredensborg og omegn. 10. maj 1971. 4 sider.

Madsen, Claus Bitsch Ellekær: Fra Fredensborg. 2003. 215 sider.

Pedersen, Ole Leonardo: Fredensborg. Byens udvikling – og bevaringsværdier. Lokalhistorisk Arkiv, 1990. 48 sider.

Reglement for Indlæg af Kloakledninger paa private Ejendomme og sammes Tilslutning til offentlige Kloaker i Asminderød-Grønholt Kommune. 1917. 7 sider.

Renovationsregulativ for Asminderød-Grønholt Kommune. 1962. 7 sider.

Renovationsregulativ for Asminderød-Grønholt Kommune. 1. april 1971. 4 sider.

Regulativ for dagrenovation i Fredensborg-Humlebæk kommune. 22. februar 1982. 7 sider.

Regulativ for dagrenovation i Fredensborg-Humlebæk kommune. 30. marts 1987. 8 sider.

Regulativ for sortering og bortskaffelse af affald. Fredensborg-Humlebæk kommune. 30. marts 1992. 12 sider.

Seeger, Valdemar: Fredensborg fra Oprindelsen til vore Dage. 1937. 199 sider.

Seeger, Valdemar: Fredensborg og Asminderød-Grønholt Kommune gennem 25 Aar. 1902-1927. Udskrift af artikler i "Avertissementstidende for Fredensborg og Omegn" 1927-1928. Manuskript i Lokalhistorisk Arkiv. 106 sider.

Seeger, Valdemar: Fredensborg under Kong Christian IX og Kong Frederik VIII. 1922. 142 sider.

Shaw, Guy: Højesteretsagfører Ch. Shaw. 1845 - 30. Maj - 1945. 51 sider.

Stenografisk Referat af den ekstraordinære Generalforsamling i "Foreningen af Grundejere i Fredensborg, Asminderød og Omegn" Torsdag den 7. April (1921) kl. 8 Aften. 42 sider.

Sundhedsvedtægt for Asminderød-Grønholt kommune. 1931. 32 sider.

Walmsley, Ruby: Fredensborgs særprægede mæcen (Francis Zachariae). Findes i: Folk og Minder i Nordsjælland. 1988, s. 34-36, ill.

Vedtægter for Grundejerforeningen for Fredensborg og omegn. 9. maj 1996. 4 sider.

Vejby, Holger: En elevs erindring om Th. Gilberg. Findes i: Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening. Årbog 1993, side 21-24.

Zachariae, Olaf: Janteloven i det gamle Fredensborg. Findes i: Fra Frederiksborg Amt. Årbog 1994, side 77-94

